

ВІСНИК

№14 2001
ВЕСНА

ЕКОЛОГІЧНОЇ
АДВОКАТУРИ

У НОМЕРІ:

ПО СЛІДАХ ОРХУСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

С. Кравченко
Механізм реалізації Орхуської конвенції. _____ **5**

А. Ангурец
Генетически Модифицированные Объекты: благо или зло? _____ **8**

Дж. Бонайн, С. Кравченко
Стратегічна екологічна оцінка _____ **11**

Д. Скрильников
Електронні засоби інформації, як інструмент реалізації Орхуської конвенції _____ **15**

СПРАВИ: ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ПРАКТИКА

Б. Васильківський
Заводські справи _____ **22**

ГУТА: з досвіду зарубіжних колег

П. Замфір
Некоторые аспекты “права общественного интереса” в республике Молдова _____ **25**

С. Кравченко
Національні парки США Йеллоустоун та Гранд Тетон _____ **26**

ПРАВА ЛЮДИНИ

А. Андрусевич
Охорона довкілля у практиці Комітету ООН з прав людини _____ **29**

КОНСУЛЬТАЦІЇ: ВІДПОВІДАЄМО НА ЗАПИТАННЯ

Я. Остапик
Про влаштування колодязів, вбиралень та споруд для утримання худоби та птиці _____ **31**

Як зареєструвати молодіжну екологічну організацію? _____ **32**

Есо-ШЕВ

З. Скоропаденко
Екологічна інформація та державні екологічні структури України в Інтернеті _____ **34**

ЗАКОНОДАВСТВО: ДОКУМЕНТИ, ЗМІНИ, КОМЕНТАРІ, ПРОЕКТИ

Тимчасова методика визначення очікуваних збитків від забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів _____ **36**

Указ Президента України “Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні” _____ **45**

Перелік основних законів _____ **47**

ПУБЛІКАЦІЇ

З нашої бібліотеки _____ **48**

© ВІСНИК ЕКОЛОГІЧНОЇ АДВОКАТУРИ №14, Весна – 2001

Наш колектив:

С. Кравченко, д. ю. н.,
професор, академік УЕАН
І. Тустановська, к. ю. н.
Д. Скрильников
З. Козак, к. ю. н.
Я. Остапик
І. Василяк
О. Єднак
З. Скоропаденко

Редактор: З. Скоропаденко

Фото на обкладинці
Павла Колодейчика (Польща)

Додрукарська підготовка ПП “НОРМА”,
м. Львів, тел. (0322) 40-30-72

Вісник видано БФ “Екоправо-Львів”

за підтримки Посольства Королівства Нідерландів.
Програма соціальної трансформації суспільства “MATRA”.

При передруці матеріалів посилання на джерело обов'язкове.

Редакція залишає за собою право публікувати авторські матеріали мовою оригіналу. Викладені авторами міркування можуть не співпадати з точкою зору редакції.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ:

Благодійний Фонд “Екоправо-Львів”

79000, м.Львів, вул.Крушельницької 2
тел./факс: (0322) 971446,
тел.: (0322) 722746,

e-mail: epac@icmp.lviv.ua
http://www.ecopravo.lviv.ua

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

У цьому весняному номері Вісника ми продовжуємо ділитись з Вами екологічною та правовою інформацією, нашим власним досвідом та досвідом наших колег, повідомляти про цікаві еколого-інформаційні ресурси.

Ми щиро вдячні Посольству Королівства Нідерландів, за підтримки якого маємо змогу продовжувати публікацію та безкоштовне розповсюдження нашого Вісника.

У цьому номері в постійній рубриці “По слідах Орхуської конференції” ви знайдете ряд матеріалів присвячених процесу “Довкілля для Європи” та діяльності робочих груп, створених на нарадах сторін, які підписали Орхуську Конвенцію.

У рубриці “Справи” ми познайомимо вас з цікавим прикладом з еколого-правової практики наших колег з “ЕкоПраво-Київ”, а у рубриці “Гута” своїми дослідженнями на тему права громадського інтересу поділяться колеги з Молдови.

У рубриці “Права людини” А. Андрусевич аналізує практику Комітету ООН з прав людини з точки зору можливості захисту у ньому екологічних прав.

Пропонуємо вашій увазі цікаву розповідь про подорож Президента БФ “Екоправо-Львів” С. Кравченко та Голови Наглядової Ради Фонду Дж. Бонайна по національних парках США, а також зроблені ними під час цієї подорожі фотографії.

Я. Остапик надасть відповіді на правові питання у рубриці “Консультації”, а в рубриці “ЕКО-ВЕБ” З. Скоропадченко познайомить вас з корисними інформаційними ресурсами в Інтернеті.

На багатьох наших семінарах ми зауважили особливий інтерес до методик визначення розмірів шкоди спричиненої забрудненням довкілля. Представники як громадських організацій так і державних органів неодноразово вказували на необхідність розроблення таких методик з окремих питань. Одну з них, нещодавно затверджену Мінекоресурсів, можна знайти в рубриці “Законодавство”.

Ми також ознайомимо вас з новими надходженнями нашої бібліотеки, та публікаціями на тему ГМО.

Наприкінці хочу привернути вашу увагу до анкети. Для того, щоб ми мали можливість і надалі надсилати вам Вісник, просимо заповнити цю анкету та надіслати нам електронною або звичайною поштою. Для тих, хто вперше тримає в руках наше видання та хоче його отримувати й надалі, це є також способом підписки на нього. Якщо вам відомі інші особи, які цікавляться еколого-правовими питаннями і хотіли б отримувати Вісник Екологічної Адвокатури, скопійуйте для них цю анкету. Невдовзі ви зможете підписати Вісник і на нашій Веб-сторінці.

Отже, заповнюйте і надсилайте нам анкету (наклад Вісника обмежений), читайте Вісник та пишіть нам. Нам завжди цікаво спілкуватись з вами.

З повагою,
Зоя Скоропадченко

ПРО “ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ”

Благодійний Фонд “Екоправо-Львів” — неурядова міжнародна організація заснована 1994 року з метою надання допомоги у захисті екологічних прав фізичним та юридичним особам, сприяння розвитку природоохоронної справи та розвитку екологічної освіти, науки та культури.

Наша діяльність:

- надання юридичних консультацій громадянам та юридичним особам в галузі охорони довкілля, захисту екологічних прав;
- представлення інтересів фізичних та юридичних осіб в судах, інших державних установах у справах, пов'язаних з порушенням екологічного законодавства;
- організація конференцій, семінарів, зустрічей з питань правової охорони навколишнього середовища;
- участь у правотворчій діяльності на локальному, національному та міжнародному рівнях з питань прав людини і довкілля;
- виховання нового покоління юристів-екологів шляхом проведення еколого-правової практики для студентів різних навчальних закладів;
- збір та розповсюдження еколого-правової та екологічної інформації.

Усі послуги Фонду — безкоштовні.

Світлана Кравченко

президент БФ “Екоправо-Львів”,
менеджер проекту участі громадськості
Пан-Європейського ЕКОФоруму

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРХУСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Чому держави дотримуються міжнародних договорів? Ще філософи XIX сторіччя замислювались над питанням дотримання міжнародних договорів. Томас Гоббс вважав, що країни тільки тоді дотримуються міжнародних договорів, коли їм це вигідно. Емануїл Кант вважав, що державами керує моральний імператив, який впливає з принципів природного права. Джеремі Бентам писав, що дотриманню міжнародних договорів сприяє формалізована структура взаємовідносин між державами. Джон Остін висловлювався досить кардинально: міжнародне право — це не право взагалі, оскільки воно не має спеціальних заходів примусового застосування.

Міжнародне право тримається на моральній силі, волі держав не порушувати встановлені принципи. Держави виконують міжнародні договори не тому, що бояться спеціальних санкцій, а тому, що зацікавлені зайняти чільне місце у міжнародному співтоваристві. Тому дотримання міжнародних угод стосується встановлення певних процедур, інституцій і норм, які б зробили дотримання можливим. Виконання та дотримання будь-якого міжнародного договору вимагає прийняття кожною стороною відповідних правових, адміністративних та інших заходів.

Але основним фундаментальним принципом міжнародного права є *pacta sunt servanda* (договорів потрібно дотримуватися). Без нього не можливо ані існування міжнародного права, ані міжнародне співробітництво. Він є результатом згоди держав протягом багатьох століть історії людства.¹ Як загальновизнана норма, він закріплений у Статуті ООН, Декларації 1970 року про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами згідно Статуту ООН, в Заключному Акті Наради по безпеці і співробітництву в Європі 1975 року.

Чи має цей принцип імперативний характер? Його імперативність полягає у тому, що держави не можуть відхилитися від нього, вважати його недійсним. Імперативність принципу *pacta sunt servanda* впливає з самої суті *jus cogens* (загальнообов’язкове право) і самого принципу, без якого не можливо існування міжнародного права. У відповідності до ст. 26 Віденської конвенції про права міжнародних договорів цей принцип відноситься до міжнародних договорів та до всіх видів і форм міжнародних угод.

Цей принцип означає перш за все добросовісність дотримання міжнародних договорів. У вимозі добросовісності полягає його імперативний характер. Добросовісність вимагає точного виконання змісту, зобов’язань, строків, якості, місця виконання та ін.

Механізм реалізації² (імплементациі) міжнародних договорів — це процес, який включає³:

- безпосередню діяльність із досягнення певних соціально-значимих результатів;
- правове і організаційне забезпечення нормотворення, зміни в національному законодавстві з метою узгодження (гармонізації) з міжнародним договором, контроль за виконанням зобов’язань;
- конкретизацію норм, закріплених в Конвенціях, в національному законодавстві;
- визначення конкретних органів держави, на які покладаються обов’язки з реалізації міжнародного договору;
- міжнародний контроль за виконанням зобов’язань, який, як правило, полягає у зборі і оцінці інформації, регулярних доповідях сторін Секретаріату конвенції або спеціально створеному комітету. Цей комітет може складатися з представників держав-сторін конвенції чи незалежних експертів, урядових чиновників чи представників неурядо-

¹ Тункин Г. И. Теория международного права. — М. 1970. — с. 245-252.

² Термін “реалізація” є широким поняттям і відповідно до загальної теорії права включає виконання обов’язків, використання прав та додержання заборон. В поняття реалізації включається також застосування або імплементация норм, діяльність спеціально уповноважених владних органів.

³ Міжнародне публічне право. Авт. колектив: Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. — Юрінком Інтер. 2000. — с. 184-187

вих та міжнародних організацій. Процедура контролю може бути прозорою і відкритою чи конфіденційною.

Розглянемо механізм застосування Орхуської конвенції, який зараз формується і має бути затверджений на першій Конференції Сторін. Елементи механізму застосування обговорювалися на цільовій групі (Task Force), яка була створена відповідно до рішення Другої Наради країн, які підписали Орхуську конвенцію. Засідання цільової групи відбулося в Лондоні у листопаді 2000 року. Робота над елементами механізму була продовжена у Міжурядовій робочій групі, засідання якої відбулося в лютому 2001 року в Женеві. Представники Європейського ЕКОФоруму — коаліції неурядових організацій, як відомо, брали участь на всіх стадіях підготовки тексту Конвенції та у переговорах, у підписанні та ратифікації; вони беруть активну участь і у розробці механізму її застосування. ЕКОФорум щось вигравав, а щось програвав, але завжди виступав у складі професійної команди експертів, працюючи на рівні з дипломатами та членами офіційних делегацій урядів різних країн. Представники ЕКОФоруму мали можливість висловити думку і бути почутими. Вони були визнані в якості реальних партнерів національних урядів та Європейської Комісії.

Під час Лондонської зустрічі представники ЕКОФоруму відстоювали позицію щодо участі громадськості у механізмі дотримання Конвенції та представлення скарг про її недотримання чи незастосування.

Під час засідання Міжурядової робочої групи в Женеві обговорювалися питання:

- чи Комітет має складатися з незалежних експертів, чи з представників Сторін (урядів, які підписали та ратифікували конвенцію)?
- чи може бути участь у механізмі дотримання Конвенції Стороною факультативною, і якщо так, то повністю чи частково?
- чи Комітет може розглядати всі питання, чи лише пріоритетні справи?
- коли інформація, документи та процедура засідання Комітету можуть бути конфіденційними?
- чи мають бути представники громадськості у складі Комітету?
- чи організація публічних слухань є обов'язковою? Чи треба вислухати тільки ту людину, яка звернулася, і чи мають бути вислухані

інші зацікавлені особи?

- чи можуть громадяни подавати до Комітету по дотриманню скарги по загальних питаннях, таких як недотримання чи незастосування конвенції Стороною (наприклад, невнесення у політику і законодавство країни змін, необхідних для застосування конвенції), а чи також з питань захисту прав конкретних громадян?
- чи потрібно включити правозахисний підхід (захист прав людини) у діяльність Комітету з дотримання?
- чи потрібно залишити вимогу щодо вичерпання всіх інстанцій національної судової системи перед зверненням до Комітету з дотримання?

Суть останнього питання полягає в тому, що механізм дотримання у відповідності зі ст.15 конвенції має бути неконфронтаційного, несудового і консультативного характеру. Делегація Нідерландів висловила думку, що якщо включити у діяльність комітету захист прав людини, комітет може перетворитися на судовий орган. Нідерланди вважають, що захист прав людини має мати місце в процесі реалізації Орхуської конвенції, оскільки вся конвенція про екологічні права людини, але не в механізмі її дотримання. Рішення Комітету не можуть бути юридично обов'язковими, вони мають рекомендаційний характер. Можливо треба розробити спеціальний юридично обов'язковий протокол з цього питання. Але його розробка займе певний час, а механізм дотримання має бути затверджений на першій Конференції Сторін, яка передбачається навесні 2002 року.

Щодо вичерпання можливостей національної судової системи, Нідерланди запропонували вичерпання всіх наявних чи можливих національних (ефективних чи ні) заходів відшкодування. ЕКОФорум запропонував включити положення щодо сатисфакції (відшкодування) людини, права якої були порушені.

Щодо відбору справ, делегація Великої Британії вважала, що Комітет може розглядати не всі питання, а тільки пріоритетні справи. У такому разі Секретаріат Конвенції має виконувати роль "фільтра".

Щодо конфіденційності інформації, документів та процедури засідань Комітету, ЕКОФорум обстоював позицію, що конфіденційною може бути лише інформація, яка стосується людини, що подала скаргу, з метою її захисту.

Більшість делегацій вважала, що жодна інформація, що є у розпорядженні Комітету, не може бути конфіденційною, за винятком тої, яка передбачена у пп. 3 та 4 ст. 4 Орхуської конвенції, та в тих випадках, коли це може зашкодити заявникові. Позиція Німеччини була послідовно консервативною: конфіденційна інформація не повинна бути включена у звіт і не повинна надаватися жодній зі Стороні. У якості аргументу вони навели приклад спорудження військової бази на території національного парку!

Участь представників громадськості в роботі Комітету по дотриманню була одним з найскладніших питань. Делегація Німеччини була проти, аргументуючи свою позицію тим, що, якщо Комітет буде складатися з незалежних експертів, то тоді немає потреби у представниках громадськості. Вони навіть наполягали на тому, що це буде суперечити Орхуській конвенції. Німецька делегація висловила навіть проти номінації представників громадськості до Комітету на Конференції Сторін, що викликало шокову реакцію. Головуючий запропонував виключити це положення, на що всі, разом з ЕКОФорумом, погодилися. А що було робити? Щось ми виграли, а щось програли. Се ля ві!

Щодо факультативності участі Сторони у механізмі дотримання, ЕКОФорум зайняв екстремальну позицію: якщо країна не бере участі у механізмі дотримання, то вона не несе жодних зобов'язань і має бути позбавлена пільг та привілеїв, які надаються конвенцією, тобто не може бути Стороною. Після переговорів з представниками делегацій і лобювання цієї ідеї у перерві на каву, нас підтримала делегація Нідерландів, яка висловила серйозне занепокоєння стосовно повного виключення Сторони з механізму дотримання. Німеччина та Білорусь (дивний та майже постійний альянс!) вважали, що факультативність може бути тільки щодо цілого механізму, але не його окремих частин. Великобританія висловила думку, що факультативність може бути тільки частковою — щодо розгляду заяв громадськості. Після коментаря ЕКОФоруму, що обидві можливості — не брати участі у механізмі дотримання повністю чи частково є неприйнятними, Нідерланди заявили, що факультативним може бути тільки дотримання, але не застосування. ЕКОФорум запропонував також варіант тимчасової факультативної участі (наприклад, відтермінування на 4 роки, після чого країна зобов'язана брати участь у механізмі

дотримання, або вона не вважається Стороною Конвенції), який був підтриманий.

Представник уряду України заявив про складність ситуації з дотримання в країнах СНГ, які поки що не готові взяти участь у механізмі дотримання. На це потрібен час. Його думку підтримали Вірменія та Молдова. Білорусь і Азербайджан вважають, що кожна Сторона має право вирішувати чи брати участь у механізмі дотримання.

Стосовно обов'язковості проведення громадських слухань думки учасників робочої групи розійшлися. Німеччина вважала, що треба обмежитись заслуховуванням тільки заявника, а не інших зацікавлених осіб, хоча заявити клопотання може навіть громадянин іншої країни. Наприкінці вирішили віддати це питання на розсуд Комітету.

Діяльність робочої групи з механізму застосування включає також обговорення Правил Процедури ведення Конференцій Сторін, які мають бути затверджені на першій Конференції Сторін. Зокрема, жвава дискусія точилася щодо Співголовуючого, який, згідно досить прогресивного проекту Правил, підготованого Секретаріатом Конвенції, має бути обраний від НУО, та щодо представника НУО у складі Бюро — консультативного органу Секретаріату та Головуючого, який вирішує стратегічні питання. Звичайно ж, ЕКОФорум обстоював обидві позиції. Нас підтримали Данія та Нідерланди. Проти виступили Німеччина та Швейцарія, вважаючи особливо неприйнятним те, що у відсутності Головуючого, згідно правила 19, його функції виконує Співголовуючий, а це означає, що не виключена можливість, коли представник громадськості буде керувати Конференцією Сторін!

Оскільки до згоди не прийшли, то залишили це положення у квадратних дужках (що означає — на вирішення Конференції Сторін). Нідерланди запропонували включити двох представників громадськості у склад Бюро в тому випадку, якщо не пройде ідея Співголови від НУО.

У заключній стадії зустрічі робочої групи було вирішено зустрітись ще раз, перед третьою (або підготовчою) зустріччю Країн, які підписали Конвенцію (це буде залежати від того, коли Конвенція набере чинності після ратифікації 16 країнами), яка буде присвячена підготовці до Першої Конференції Сторін і відбудеться у листопаді 2001 року.

Алексей Ангурец,
ассистент кампании ГМО УЕА «Зелений світ»

ГЕНЕТИЧЕСКИ МОДИФИЦИРОВАННЫЕ ОБЪЕКТЫ: БЛАГО ИЛИ ЗЛО?

Вторая половина XX века не редко именуется «эрой биологии». Началом ее можно считать расшифровку строения молекулы ДНК — основы жизни, Уотсоном и Криком (1953). Далее последовала масса открытий в генетике, биохимии, микробиологии, молекулярной биологии и других передовых биологических науках.

На данный момент генная инженерия — манипулирование с ДНК — давно является реальностью. Как часто бывает, достижения генной инженерии приветствовались как новая панацея от всех бед. Думали, что это позволит накормить всех голодных, вылечить больных, отказаться от ядохимикатов и сохранить окружающую среду.

Я не буду касаться применения генной инженерии в медицине — там есть свои вопросы и они лежат за рамками рассматриваемой проблемы. Ну, а как обстоят дела в пищевой промышленности и сельском хозяйстве? Практика еще раз подтвердила — панацеи не существует; голодающих в мире не поубавилось, применение химикатов тоже не сократилось.

Вернемся к названию: таинственные Генетически Модифицированные Объекты (ГМО) — это живые организмы или полученные из них продукты, подвергшиеся перестройке своих генетических аппаратов. Проще говоря, они содержат гены, искусственно созданные или пересаженные из других организмов. В качестве примера можно привести созданный компанией «Новартис» сорт кукурузы, состоящий из ДНК растения кукурузы, одного вида вируса и двух различных видов бактерий.

Обратимся к сути проблемы. ГМО уже не менее 10 лет существуют на рынке. В сельском хозяйстве применяются и постоянно вводятся новые ГМ культуры растений. Среди них масличный рапс, кормовая и сахарная свекла,

кукуруза, соя, картофель, пшеница и др. Хочу обратить внимание, что практически все перечисленные виды растений выращиваются на Украине. Таким образом, все, что будет сказано ниже, не является абстрактным описанием чуждых нам проблем, а уже сейчас является для нас угрозой, и она будет расти год от года, если положение дел не изменится.

Теперь подробнее рассмотрим, чем же грозит широкое вовлечение ГМО в нашу жизнь.

Проблема первая.

Технические трудности.

Манипулирование генетической информацией на молекулярном уровне пока является довольно сложной операцией. В процессе переноса есть вероятность пересадить несколько копий гена или повредить ген, что приведет к его перестройке или полному выключению. Таким образом, не может быть полной уверенности, что новый организм будет обладать именно желаемыми признаками (устойчивостью к гербицидам, большим содержанием белка, морозоустойчивостью и т. д.), а не каким-либо иным. К тому же, манипулируя с ДНК нельзя исключить и более серьезных повреждений, например, выведению из строя целых блоков генов, или включению так называемых «молчащих» ДНК. Последствия таких повреждений практически непредсказуемы.

Проблема вторая.

Распространение устойчивости к антибиотикам.

Как известно, благодаря открытию антибиотиков человек получил мощное средство в борьбе с болезнями. Но оказалось, что некоторые микроорганизмы содержат гены устойчивости к антибиотикам. И сейчас их часто применяют в генной инженерии в качестве

ярлыков или маркеров для других генов. Вновь созданным растениям и животным они, как правило, не нужны, и используются чисто в технических целях. В связи с этим и закрадывается опасение, что ген устойчивости к антибиотикам попадет в окружающую среду. Он может передаваться бактериям пищеварительного тракта животных или человека, а также свободноживущим бактериям. Думаю, нет нужды объяснять, что снабжение патогенных микробов устойчивостью к созданному для борьбы с ними же антибиотиками не принесет ничего хорошего.

Проблема третья.

Контроль над генной инженерией Транснациональными Корпорациями.

Так сложилась ситуация, что большая часть биотехнологических компаний является собственностью крупных химических корпораций. Согласно патентам, все ГМ растения, выращенные из их зерна, являются собственностью компании. К тому же, нередки случаи навязывания своих условий при заключении договоров. Зачастую фермеры должны покупать семена совместно с гербицидами этой же компании. Таким образом, устраняется конкуренция, и фермеры попадают под зависимость от агрохимических компаний. Благодаря недавно разработанной «терминальной» технологии, позволяющей получать только стерильные семена, урожай от которых нельзя использовать на посадку, производители сельскохозяйственной продукции оказываются под еще большим гнетом корпораций.

Это особенно важно для Украины, так как ряд компаний уже появился на нашем рынке, и это есть угроза отечественному производителю.

Проблема четвертая.

Отсутствие выбора.

В данный момент далеко не вся ГМ продукция маркируется. Для условий Украины это происходит в подавляющем большинстве случаев, и означает, что человек, не желающий подвергать свое здоровье риску употребления ГМ продуктов, не имеет выбора. Часто в готовом продукте смешаны ГМ компоненты с

обычными (пример: соевые продукты). За рубежом уже имеется солидная правовая база, регулирующая, в том числе, и маркировку ГМО. У нас подобные законы только планируются.

По имеющимся данным, ГМ продукты не обладают очевидным преимуществом для потребителя (не являются более питательными и не обладают лучшими вкусовыми качествами). Таким образом, потребляя ГМ продукты, человек подвергает себя потенциальному риску не получая ничего взамен. Выгоду же получают все те же корпорации.

Проблема пятая.

Угроза окружающей среде.

Как оказалось, использование ГМ культур экологические проблемы не только не разрешило, но добавило новые. Новые свойства ГМ сельскохозяйственных культур (устойчивость к гербицидам, насекомым и т. д.) могут дестабилизирующим образом влиять на хрупкое природное равновесие экологических систем, и без того подорванное другими видами человеческой деятельности. Опасности подвергаются и организмы, которые связаны с новыми сортами пищевыми цепочками. Так, уже широко известны случаи гибели бабочки Монарха (*Danaus plexippus*) от ядовитой для нее пыльцы ГМ кукурузы.

Также по естественным биологическим законам ГМ сельскохозяйственные растения скрещиваются с дикими близкородственными видами, порождая новые модификации, зачастую с опасными признаками (к примеру, устойчивые к гербицидам), что может привести к появлению «суперсорняков» или ядовитых для своих естественных врагов гибридов (в случае передачи гена инсектицидоустойчивости).

Широко используя ГМ сельскохозяйственные культуры, мы вносим в природу новые неконтролируемые факторы воздействия на хрупкое природное равновесие.

Проблема шестая.

Угроза для производителей пищевой продукции.

Помимо описанного выше давления крупных агрохимических компаний, фермерам грозит еще ряд опасностей. Как я уже отметил,

распространение новых ГМ сортов нельзя ограничить рамками поля, так как они неразрывно связаны с разнообразными членами своей экосистемы. Обычное перекрестное опыление так сказать «заражает» новыми генами десятки квадратных километров. Таким образом, все пространство, расположенное по соседству с выращиванием ГМ культур, будет в той или иной степени опылено их пыльцой. Это значит, что фермеры, выращивающие натуральные сорта, помимо своей воли будут иметь дело с генетической модификацией своих растений. К тому же это делает невозможным соблюдение строгой маркировки ГМО.

Так, исследования во Франции показали, что даже после одного сезона выращивания ГМ сахарной свеклы, растения дикой свеклы в окрестностях поля производили устойчивые к гербицидам семена.

Есть проблемы и у животноводов. В данный момент практически не применяется маркировка ГМ продукции, используемой в пищу для скота. Задумайтесь, покупая мясо в супермаркете, не принесет ли оно сюрпризов вам или вашим внукам. То же можно сказать и о натуральном меде, который может быть собран с ГМ растений.

В заключение, можно сказать, что при широком распространении ГМ культур ни один вид пищевой продукции не может претендовать на полную «чистоту».

Проблема седьмая.

Угроза здоровью человека.

Одно из самых важных богатств для человека — это его здоровье. Так чем же тут нам грозит потребление ГМ продуктов?

На сегодняшний день зарегистрированных случаев заболеваний, отравлений или других прямых воздействий на здоровье человека пока не отмечено. Но стоит заметить, что нет и признаков, благодаря которым можно отличить случаи, вызванные потреблением ГМО, от каких-либо других. К тому же, мы ничего не знаем о длительных последствиях такого потребления. Долговременные испытания перед внесением на рынок ГМ продукции не производятся, и как правило, ограничиваются краткосрочными опытами на животных и общей оценкой.

*В работе использованы материалы, предоставленные **FoE Europe***

Багато цікавої і корисної інформації з питань генетично-модифікованих організмів можна знайти у Благодійному інформаційно-видавничому центрі "Зелене досьє", який, серед інших питань, займається й проблемами ГМО.

Центр випускає електронний дайджест "GE-новини", який складається з матеріалів провідних засобів масової інформації світу на тему генної інженерії та з матеріалів самого "Зеленого досьє". Він виходить два рази на місяць на російській мові і на прохання розсилається електронною поштою, а також його можна знайти на сайті "Зеленого досьє" www.dossier.kiev.ua.

На цьому ж сайті інформацію про ГМО можна знайти й в рубриці "Добірки", яка складається з архіву новин Центру.

Крім того, "Зелене досьє" випустило ряд видань присвячених темі генетично-модифікованих організмів. З окремими з них ви можете ознайомитись в нашій постійній рубриці "Публікації", що знаходиться наприкінці Вісника.

За матеріалами БІВЦ "Зеленого досьє"

На електронній сторінці общественної Сети стран третього мира (Third World Network) можна заказать или же скопировать непосредственно с электронного ресурса брошюру "Модель национального законодательства в области биобезопасности" (на английском). Авторы "Модели", юристы в области международного экологического права из Малайзии, составили своеобразный путеводитель по обязательным статьям закона, призванного регулировать генно-инженерную деятельность в стране на основе принципа предосторожности. Эта работа может быть полезна для специалистов в области права и биобезопасности, участвующих в разработке подобного закона на национальном уровне. Заказать или прочитать брошюру можно по адресу:

[<WWW.TWNSIDE.ORG.SG/TITLE/NATIONAL-CN.HTM>](http://WWW.TWNSIDE.ORG.SG/TITLE/NATIONAL-CN.HTM)

Джон Бонайн, Світлана Кравченко

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА РАЗОМ З ГРОМАДСЬКІСТЮ*

Використання “участі” та “стратегії” для захисту навколишнього середовища

Чи всі урядовці на найвищому рівні роблять свідомі зусилля для захисту нашого здоров'я та довкілля?

Чи зважають уряди на екологічні проблеми на ранніх стадіях розробки своїх проєктів (наприклад, коли визначають національну енергетичну політику, а не тоді, коли вже будують новий енергоблок)?

Чи сповідують вони такий **вид розвитку, який є екологічно сталим**?

Коли наші уряди розробляють довгострокові плани (наприклад, з транспорту, сільського господарства, інвестицій чи енергетики) **чи запитують вони нас**, як ці плани впливатимуть на наше здоров'я та довкілля?

- Є методи, які забезпечують врахування стану навколишнього середовища при розробці усіх урядових планів дій та політики уряду. Ця брошура пояснює, що нам робити, аби бути певними, що стану довкілля приділяється належна увага, і голос громадськості є почутим.
- Ми повинні піднімати питання про стан здоров'я та довкілля **раніше**, ніж це робиться зараз, коли всі можливості вже відкриті;
- Ми повинні бути певними, що відповідальні особи **на найвищих рівнях** серйозно враховують екологічні питання;
- Ми повинні знати, що урядовці **серйозно зважають на довкілля** в усіх аспектах державної політики;
- Політики повинні **залучати громадськість** у процесі творення політики.

Усім нам потрібна Стратегічна екологічна оцінка з участю громадськості

Чи Міністерство транспорту вашої країни зважає на вплив транспортної політики на здоров'я та довкілля на ранніх стадіях її розробки, а не тоді, коли дорогу вже мають будувати?

Чи включаються питання про стан довкілля при прийнятті рішень на найвищому рівні, та чи зважають урядовці на вплив цих рішень на стан довкілля?

Коли Міністерство сільського господарства приймає рішення про посадку насіння зі штучно модифікованими генами, то чи воно проводить консультації з фермерами та громадянами?

Якщо на ці запитання ви відповідаєте **“ТАК”** — вітаємо вас! Закони та політика вашої країни спрямовані на покращення здоров'я, довкілля та сталий розвиток.

Якщо ваша відповідь **“НІ”** — то у вас є шанс увійти в історію та покращити планування та політику в країні.

ВИ МОЖЕТЕ ЗАХИСТИТИ НАШУ БЕЗЦІННУ ПРИРОДУ ТА ВИСТУПИТИ ЗА СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ ЗА УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ!

* Переклад брошури українською здійснено БФ “Екоправо — Львів”.

Що таке Стратегічна екологічна оцінка з участю громадськості?

Стратегічна екологічна оцінка (**СЕО**) з участю громадськості — це процес оцінки стану навколишнього середовища та участь громадськості у підготовці політики, планів, програм та законодавства.

Вона повинна проводитись заздалегідь, на високому рівні прийняття рішень, бути повною та з участю громадськості.

СЕО — це процес пошуку можливого впливу на навколишнє середовище на ранній стадії процесу планування.

Метою **СЕО** є надання екологічному чиннику такої ж уваги, яка приділяється соціальним та економічним факторам на найвищому рівні прийняття рішень.

СЕО допомагає уважно стежити, щоб запропоновані політика, план, програма чи закон не нашкодили довкіллю, а сприяли покращенню стану довкілля та здоров'я.

І ВСЕ ЦЕ СЛІД РОБИТИ З УЧАСТЮ ГРОМАДСЬКОСТІ !!!

Багато держав вже оцінюють вплив певних проектів на довкілля. Наприклад, багато країн вимагають, щоб державний службовець думав про потенційний вплив на навколишнє середовище, вирішуючи чи надавати дозвіл на будівництво нової фабрики, на продаж нового пестициду чи на спорудження нового шосе.

“Оцінка впливу на навколишнє середовище”(ОВНС) виявилась ефективним засобом захисту довкілля. **ОВНС** вимагає, щоб уряди уважно стежили за впливом на навколишнє середовище та розробляли альтернативні проекти. Вона також створює для громадськості можливість надавати урядам додаткову інформацію та висловлювати своє занепокоєння впливом певних проектів.

Проте, незважаючи на корисність ОВНС, експерти, політики та екологічні організації тепер погоджуються, що проведення оцінки впливу на навколишнє середовище на стадії впровадження проекту є недостатнім.

Цьому є три причини: час, масштаб та рівень прийняття рішення.

Час: **ОВНС** часто здійснюється надто пізно, щоб призвести до суттєвих змін у запропонованих діях, які можуть захистити довкілля. **ОВНС** здійснюється протягом впровадження проекту, а не тоді, коли його готують чи приймають.

Масштаб: **ОВНС** одного проекту надто вузько розглядає альтернативи. Ширший розгляд може надати кращий варіант стратегії, таким чином забезпечуючи екологічно сталий розвиток. Більше того, негативним аспектом окремого розгляду проектів є те, що погіршується загальна оцінка їх впливу.

Рівень: **ОВНС** може проводитись службовцями низького рангу та включати дії, які є наслідком (його не можна уникнути) політики, прийнятої службовцями високого рівня. Проте, довкілля повинне братись до уваги впродовж усього процесу прийняття рішення, та на найвищих рівнях.

Отже, раннє, на вищому рівні та повне прийняття до уваги стану довкілля як частини загальної політики називається “Стратегічною Екологічною Оцінкою, чи **СЕО**”.

Але, чи можемо ми бути певними, що отримаємо екологічно вдалу стратегію (політику, плани, програми чи закони), лише розробивши її на ранній стадії, на найвищому рівні та в широкому обсязі? Чи не потрібно тут ще щось? Відповідь — “так”. Також необхідно є активна участь громадськості. Потрібно те, що ми називаємо “оцінка стану навколишнього середовища за участю громадськості”.

Участь громадськості є доповненням до СЕО

Навіть країни, що прийняли нову технологію стратегічної екологічної оцінки повинні зробити додатковий крок, і деякі з них вже це роблять. Вони ефективно залучають громадськість на всіх стадіях процесу.

Вони усвідомлюють, що оцінка стану навколишнього середовища є надто важливою, щоб залишити її проведення лише “експертам”. Громадяни, неурядові організації (НУО) та ділові кола законно визнаються повноправними партнерами у цьому процесі. Участь громадськості забезпечується шляхом неформальних зборів, громадських слухань, подачі

зауважень і коментарів та інших форм залучення громадськості.

Правду кажучи, найкращі рішення приймаються при наявності якомога повнішої інформації — і інколи члени громадськості володіють цією інформацією. З власного досвіду та спільно надбаних знань, вони можуть володіти кращими даними, ніж найкраще підготовлений експерт. Їхній внесок сприяє прийняттю кращих рішень, та, у деяких випадках, до більш сприятливих для навколишнього середовища альтернатив.

Міжнародні зобов'язання

- Європейське та міжнародне право визнають важливість стратегічної екологічної оцінки за участю громадськості.
- Нещодавно Європейський Союз прийняв Директиву по СЕО. Вона безпосередньо відноситься до 31 європейської країни (країн-членів та країн-кандидатів на членство в ЄС) і вимагає певних спільних дій. Важливим є зміцнити діяльність на національному рівні, щоб ця Директива не залишилась формальністю.
- Директива ЄС не поширюватиметься на країни Східної Європи та колишнього Радянського Союзу, але вже відбувається інший процес, який зробить СЕО також і міжнародним зобов'язанням.
- На Другій зустрічі країн-учасниць Конвенції про доступ до інформації, участі громадськості в процесі прийняття рішень і доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (далі Орхуська Конвенція) у Кавтаті (Хорватія), Європейський ЕКОФорум (разом із Регіональним Екологічним Центром) запропонував створення спеціального протоколу щодо участі громадськості у розробці планів, програм, політики та законодавства до Орхуської Конвенції.
- Фактично обговорювалася можливість розробки протоколу СЕО до Конвенції ЕСПО по оцінці впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті, оскільки Орхуська Конвенція ще не вступила в силу. Члени цільової робочої групи команди по СЕО Європейського ЕКОФоруму (при Комітеті по участі громадськості), яка складалась із експертів по навколишньому середовищу, були визнані урядами повноправними представниками спільноти із захисту довкілля. Вони приймають участь в усіх переговорах по СЕО і будуть раді отримати від вас допомогу чи пораду. В Інтернеті ви можете отримати інформацію за наступною адресою: [HTTP://WWW.PERSONAL.CEU.HU/DEPARTS/ENVSCI/EIANETWORK/NEWS/SEA_ECOFORUM.HTML](http://www.personal.ceu.hu/departs/envsci/eianetwork/news/sea_ecoforum.html). Ви можете також написати Світлані Кравченко: SLANA@ICMP.LVIV.UA
- Протокол по СЕО повинен бути готовим до підписання на Міністерській Конференції “Довкілля для Європи” в Києві в 2003 році. Участь у ньому буде відкритою не тільки для країн-учасниць Конвенції Еспо, але також для інших держав. Офіційну інформацію можна знайти за адресою [HTTP://WWW.UNECE.ORG/ENV/DOCUMENTS/2001/EIA/AC1](http://www.unece.org/env/documents/2001/eia/ac1)
- Європейські країни, що зараз ратифікують Орхуську Конвенцію, також беруть на себе зобов'язання щодо прийняття екологічних рішень з участю громадськості при формуванні політики, планів, програм та законодавства. Інформацію з цього питання можна знайти за адресою: [HTTP://WWW.PARTICIPATE.ORG](http://www.participate.org)

Важливо, щоб громадяни впливали на підготовку Протоколу по CEO до Конвенції Еспо протягом 2001

ЕСПО: Протягом переговорів по Протоколу по CEO до Конвенції Еспо по оцінці впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (що буде мати широкий вплив на процес прийняття рішень по всій Європі), екологічні громадські організації мають декілька цілей.

● Наполягати, щоб статті Орхуської Конвенції щодо участі громадськості у прийнятті стратегічних рішень (статті 7 та 8), доступу громадськості до інформації (стаття 5), та доступу до правосуддя (стаття 9) були серйозно взяті до уваги у Протоколі CEO;

● Впевнитись, що громадяни потенційно зацікавлених країн мають рівні права для участі перед прийняттям політики країн;

Ось деякі з них:

- Впевнитись, що CEO систематично використовується щодо всіх рішень на найвищому рівні та у кожній країні, де на екологічну ситуацію та сталий розвиток можна вплинути міжнародними та іншими засобами;
- CEO має стати постійним та впливовим процесом, а не простим нагромадженням паперів;
- Участь громадськості в повному обсязі має стати одним із ключових елементів процесу CEO, а також при розробці політики, планів, програм та законодавства;

Ви можете допомогти у тому, щоб ці вимоги були взяті до уваги при підготовці протоколу по CEO. Ви можете приєднатись до зусиль європейських екологічних організацій та наполягати, щоб делегація вашої країни працювала на впливовий протокол по CEO до Конвенції Еспо. Цей протокол повинен забезпечити прийняття до уваги питання довкілля та сталого розвитку на вищому та середньому рівнях при прийнятті рішень, перед тим, як видасться дозвіл на певні специфічні проекти і варіанти більш обмежені. Якщо вам необхідна порада щодо того, що можна зробити для вашої країни — контакуйте з Європейським ЕКОФорумом.

Громадянам слід також наполягати, щоб вимоги щодо участі громадськості за Орхуською Конвенцією застосовувались на найвищих рівнях формування політики уряду

ОРХУС: Орхуська Конвенція чітко встановлює, що “участь громадськості” повинна мати місце не лише на рівні впровадження проекту, а й на ранньому етапі та на вищому рівні розробки планів, програм, політики та законодавства.

Орхуська Конвенція визначає:

- Право на чисте довкілля;
- Право на доступ до екологічної інформації, яка є у розпорядженні уряду та приватних підприємств;
- Право участі в процесі прийняття рішень щодо довкілля, включаючи рівень формування планів, програм, політики та законодавства;
- Право громадян та неурядових організацій отримати доступ до суду (“доступ до право-

суддя”) при порушенні екологічного та процесуального законодавства;

Ви можете наполягати, щоб ваша країна ретельно виконувала зобов'язання, визначені у статтях 7 та 8 Орхуської Конвенції, надаючи можливість участі громадськості при формуванні урядом планів, програм, політики та законодавства.

Щоб взяти участь у міжнародних переговорах по CEO, контакуйте з **Світланою Кравченко**, Координатором з участі громадськості Європейського ЕКОФоруму

Що ще ми можемо зробити

Є ще багато чого, що можуть зробити окремі громадяни для своїх країн. Ось декілька конкретних пропозицій на національному та місцевому рівнях:

- Екологічним громадським організаціям слід брати участь у розробці національних систем CEO. Сконтакуйтеся з вашим Міністерством навколишнього середовища та поцікавтесь чи існує у вас CEO, і попросіть копію законодавства, що регу-

лює цей процес;

● Якщо у вашій країні існує CEO, то поцікавтесь деталями її проведення, і які можливості мають громадяни та НУО для участі у ній. При отриманні законодавства по CEO, перевірте його на своєчасність застосування CEO та відповідність участі громадськості;

● Якщо CEO не діє, поцікавтесь, чи хтось працює над цим питанням. Сконтакуйтеся з ці-

єю особою або, якщо ви хочете допомогти вашій державі прийняти CEO, повідомте про це Європейський ЕКОФорум для подальшої допомоги.

● Якщо ви хочете почути більше ідей та пропозицій щодо діяльності громадян в цій сфері, звертайтеся:

Мара СІЛІНА

Європейський ЕКОФорум/
Європейське Екологічне Бюро
Брюссель, Бельгія
e-mail: MARA.SILINA@EEB.ORG

Д. Скрильніков

ЕЛЕКТРОННІ ЗАСОБИ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРХУСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Цільова група по електронних засобах

“Застосування електронних технологій може стати одним з основних інструментів забезпечення оперативного, дешевого та прямого доступу громадськості до інформації, яка знаходиться у розпорядженні влади. Використання електронних засобів на основі новітніх методів — це відповідь на стурбованість низки країн стосовно того, що вони не зможуть забезпечити належної робочої сили для задоволення інформаційних потреб громадськості та її участі на більш систематизованій основі”, — зазначив Джон Хонтелес, Генеральний секретар Європейського екологічного бюро на конференції в Орхусі у червні 1998 року.

Сьогодні розвиток технологій значно випереджує більшу частину законодавства та практики, які стосуються доступу до інформації та її розповсюдження. Разом з тим, багато громадян, урядів та представників ділових кіл вже є частиною відкритого інформаційного простору, в якому для доступу до інформації та її розповсюдження використовуються такі електронні засоби, як електронна пошта, Інтернет, засоби стільникового зв'язку, електронні табло і цифрове телебачення. Все більші обсяги інформації зберігаються та передаються в електронній формі.

Не є винятком і екологічна інформація, а наявні технології відкривають можливості для ефективного, комплексного та оперативного отримання необхідних даних. Наприклад, розміщення документу в електронній формі на Web-сайті може забезпечити швидкий доступ до нього практично необмеженого кола осіб. Отже, використання електронних носіїв та засобів буде відігравати все більш важливу роль в процесі комунікації між державами, органами влади та громадськістю. З точки зору як користувача, так і постачальника, передача даних, інформації і документів в електронній формі може збільшити можливості в сфері обробки інформації. Крім того, належне застосування електронних засобів могло би сприяти самій участі громадськості.

Враховуючи вищенаведене, Європейським Екофорумом, Регіональним екологічним центром для Центральної та Східної Європи та Про-

грамою ООН з навколишнього середовища (ІНФОТЕРРА — ЮНЕП) на другій зустрічі сторін, які підписали Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень і доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуську конвенцію) у Дубровнику в липні 2000 року було запропоновано документ, в якому було визначено наступні цілі:

- визначити елементи Конвенції, для яких застосування електронних засобів є необхідним або може бути корисним;
- обговорити використання національних Web-порталів для доступу до інформації, документів та самих процесів участі;
- навести окремі приклади належної практики, яка демонструє потенціал у сфері розширення можливостей для обробки даних, інформаційних вимог та процесів участі;
- обґрунтувати доцільність створення групи експертів або цільової групи зі сприяння реалізації Орхуської конвенції за допомогою електронних засобів.

У зв'язку з цією ініціативою та ґрунтуючись на підготовленому документі, на Другій зустрічі сторін, що підписали Орхуську конвенцію, було вирішено створити цільову групу для того щоби провести аналіз та сприяти використанню електронних засобів для підтримки впровадження Орхуської конвенції.

Перша зустріч цільової групи відбулася у березні цього року під головуванням Австрії, за підтримки Норвегії та у співпраці з трьома організаціями, що підготували документ до Другої зустрічі сторін, які підписали Орхуську конвенцію, а також з Європейським екологічним агентством. Цільова група провела семінар по електронних засобах, який був організований у місті Арендал, що в Норвегії, організацією ЮНЕП/ГРІД — Арендал.

У семінарі взяли участь близько шістдесяти спеціалістів в галузі екологічної інформації, в тому числі політичні діячі, представники неурядових організацій, експерти з інформаційних технологій з 30 країн Пан-Європейського регіону.

На зустрічі були представлені успішні практичні приклади застосування електронних засо-

бів, а також обговорювались потреби та перспективи подальшої діяльності цільової групи.

На наш погляд, на цій зустрічі дещо забгато уваги було приділено Інтернету та питанням розповсюдження інформації, і у зв'язку з цим майже поза увагою залишились інші електронні засоби інформації, а також питання створення, накопичення та обробки інформації. Однак, частково цей недолік було виправлено представниками ЕКОфоруму, які підготували свої коментарі та пропозиції до звіту семінару, в яких особливо підкреслювалась відмінність між доступом до інформації та її доступністю і можливістю та простотою використання. Також зазначалося, що дискусію по доступу до інформації можна було б поділити на три компоненти: 1) збір та обробка інформації; 2) покращення можливостей розповсюджувачів інформації; 3) потреби користувачів цієї інформації. На жаль, недостатньо часу було приділено першому та особливо останньому компоненту. У зв'язку з цим представники ЕКОфоруму запропонували конкретні пропозиції.

Цільова група прийшла до висновку, що перш за все, слід сконцентрувати свою увагу на:

- Покращенні можливостей державних органів у використанні електронних засобів;
- Розвитку спільних підходів та інструментів для розповсюдження екологічної інформації через Інтернет;
- Створенні екологічних порталів, як доступних для користувачів механізмів;
- Підвищенні рівня обізнаності про Орхуську конвенцію, використовуючи електронні засоби інформації та можливості, які вони надають громадськості.
- Роботі спільно із НУО, засобами масової інформації та іншими користувачами над підвищенням якості екологічної інформації та доступу до неї;
- Підтримці центрів доступу громадськості до інформації в країнах з недостатньо розвинутими електронними інфраструктурами.

Цільова група сама по собі стала прикладом використання електронних засобів та буде продовжувати свою роботу у віртуальному середовищі через електронний дискусійний форум, який підтримується Регіональним Екологічним Центром для Центральної та Східної Європи та знаходиться за адресою WWW.REC.ORG/E-AARHUS. За цією адресою можна також ознайомитись з галереєю прикладів успішного використання електронних засобів.

Елементи Орхуської конвенції.

У самій Орхуській конвенції вже визнана важливість електронних засобів. У преамбулі до Конвенції відмічено важливість використання електронних та інших засобів зв'язку, які з'являться у майбутньому (пункт 15 преамбули). В статті 2 Конвенції, у визначенні екологічної інформації конкретно вказані електронні форми інформації. В статті 5 також вказується на те, що "кожна Сторона забезпечує поступове збільшення обсягу екологічної інформації в електронних базах даних, які є легкодоступні для громадськості через публічні мережі зв'язку", а також перераховані деякі типи інформації, які можуть бути придатні для цієї мети. В пункті 1 b) статті 4 вказано на обов'язок (з виключеннями) надавати інформацію та копії фактичної документації "у запитуваній формі". Крім того, у пункті 9 статті 5, що стосується системи кадастрів або реєстрів забруднення, є конкретна вимога про використання "комп'ютеризованих та доступних для громадськості" баз даних.

Поряд з конкретними вимогами, вказаними в пунктах 3 та 9 статті 5, статті 3-9 охоплюють різні інформаційні потреби, які можуть також бути задоволені за допомогою електронних засобів. Як приклад можна виділити наступні аспекти (перелік не є вичерпним) :

- стаття 3 — допомога, орієнтація, просвіта та обізнаність громадськості про всі три розділи Конвенції;
- стаття 4 — надання громадськості екологічної інформації;
- стаття 5 — збір та розповсюдження екологічної інформації, в тому числі таких даних, як доповіді про стан довкілля, факти та результати експертизи важливих пропозицій з екологічної політики, законодавства та політичних документів;
- стаття 6 — інформаційний про запланований вид діяльності, процедуру прийняття рішень і проекти рішень, заяви про вплив на навколишнє середовище, збір зауважень та оперативне повідомлення про прийняте рішення;
- стаття 7 — надання інформації про плани, програми та політику;
- стаття 8 — публікація проектів правил, забезпечення для громадськості можливості подання зауважень;
- стаття 9 — інформація про доступ до адміністративних та судових процедур, рішень судів та інших органів, інформація про чинне у даній галузі законодавство.

Наприклад, згідно статті 6 Конвенції, громадськість повинна мати можливість знайомитись на безоплатній основі з заявами про вплив на навколишнє середовище (в українському законодавстві — Заяви про екологічні наслідки діяльності). Такі заяви стають все більш комплексними та складними документами, обсяг яких подекуди перевищує 200 сторінок та включають кольорові ілюстрації, інформацію з географічною прив'язкою, карти, та інше. До того часу, поки державні органи не введуть обов'язкові вимоги для проектних організацій надавати Заяви про вплив на навколишнє середовище у Web-сумісних форматах, щоби забезпечити доступ до Web-мережі до повного тексту Заяви, розробка баз даних інформації для публікації у Web-мережі могла би принаймні мати на меті забезпечення для громадськості доступу до інформації про такі Заяви. Можна було б, наприклад, щодня розробляти повний індексний перелік. Такі переліки могли б сприяти подальшому збільшенню обсягу інформаційної бази або публікації повного тексту Заяви, якщо такий є у Web-форматі, або інформації про те, де з ним можна ознайомитись.

Крім того, за допомогою Web-сторінки можна було б не лише забезпечити доступ до інформації та документів, що стосуються процесів прийняття рішень, але й сприяти самій участі громадськості шляхом таких інтерактивних форм, як обмін повідомленнями по електронній пошті та інших.

Звичайно, між різними країнами існують відмінності в ресурсах та телекомунікаційній інфраструктурі. Разом з тим, державні органи багатьох країн вже з успіхом використовують електронні

засоби, і ряд практичних прикладів демонструє, що доступ до електронних засобів можливо забезпечити навіть при незначних витратах.

Хоча доступ багатьох громадян до персонального комп'ютера або надійних телекомунікаційних мереж все ще обмежений, поява безпроводних прикладних технологій та мобільного телефонного зв'язку третього покоління дозволяє значно розширити можливість доступу до екологічної інформації в онлайновому режимі за допомогою стільникового зв'язку, який не знає просторових кордонів.

Так, в одному з міст Сполучених Штатів нещодавно була зроблена спроба забезпечення всім громадянам доступу до Web-мережі через систему кабельного телебачення. Головною рушійною силою цього проекту став страх залишитись осторонь від "магістральних шляхів" розвитку цифрових технологій.

Для тих країн, які на даний час не володіють такими можливостями надання доступу до мережі населенню, існує цілий ряд альтернатив — від інформаційних кіосків до телекомеджів, електронних бібліотек та дошок повідомлень, щодо яких вже існують конкретні приклади використання на практиці в різних країнах. Ці приклади показують реальні переваги, які надають електронні засоби для сприяння реалізації Орхуської конвенції, показують, яким чином цей інструментарій допомагає у становленні "інформаційного суспільства" та сприяють забезпеченню прозорості процесів прийняття рішень, залученні до роботи громадськості, прийняттю обґрунтованих рішень, виконанню національних та міжнародних правових норм, а також задоволенню міжнародних вимог, що стосуються звітності.

Приклад до статті 4 Конвенції – Доступ до екологічної інформації

Екологічна інформаційна служба (ЕНФО) Міністерства з питань навколишнього середовища та місцевих органів влади, Ірландія.
Web-сайт: www.enfo.ie

ЕНФО — екологічна інформаційна служба Міністерства Ірландії з питань навколишнього середовища та місцевих органів влади. Була створена у 1990 році та відповідає вимогам директиви ЄС 90/313/ЄЕС та положенням статті 4 Орхуської конвенції, що стосуються задоволення запитів громадськості на отримання інформації. ЕНФО є "універсальним магазином", в якому можна отримати відповідь на будь-який запит екологічної інформації. Можна відвідати сам "магазин" (який знаходиться в центрі Дубліна), ЕНФО також має свій Web-сайт та відповідає на запити по електронній пошті, факсу та звичайній пошті. Електронні засоби, такі як електронна пошта і Інтернет, виявились дуже цінними для уряду. На вказаному сайті можна ознайомитись з повним текстом близько 100 інформаційних брошур ЕНФО, а також з детальним описом близько 250 відеофільмів, які надаються користувачам в оренду. Сайт дозволяє

відвідувачам задовольняти численні інформаційні запити шляхом пошуку необхідної інформації в режимі "он-лайн". ЕНФО надає також відповіді на запити по електронній та звичайній пошті переважно в той самий день, якщо інформація наявна в ЕНФО, або більш складні запити пересилає відповідним органам, які володіють інформацією. Також, в ЕНФО існує дитячий клуб з екологічними ігровими та пізнавальними матеріалами.

Приклад до статті 4 Конвенції – Доступ до екологічної інформації

ЕКОМІСТО, Мюнхен, Департамент навколишнього середовища та охорони здоров'я

логічних рішень, політичній прозорості та підвищенню рівня обізнаності громадськості у питаннях, пов'язаних з довкіллям.

Крім Web-сайту в Інтернеті, міська влада використовує так звані інфоюскі, тобто, загальнодоступні комп'ютерні термінали, з яких можна отримати інформацію, яка стосується відповідної громади. Інфоюскі розташовані у приміщенні міської ратуші в центрі міста, на станціях метро та в громадських центрах. Вони дозволяють отримати доступ через Інтернет до міського екологічного цифрового атласу (в якому є більше 70 карт та текстових описів про стан довкілля в місті), каталогу джерел екологічної інформації, публікацій, інформації про забруднення повітря, а також передбачають механізми зворотнього зв'язку в онлайн-режимі або електронною поштою.

Міські "інфоколонки" (загальнодоступні інформаційні екрани) відображають аналогічну інформацію на екранах розміром 3 на 4 метри на станціях міського метрополітену.

ЕНФО дозволяє зекономити кошти та підвищити рівень обізнаності громадськості. Лише за перші 3 місяці 2000 року було опрацьовано 26000 запитів.

Міська влада Мюнхена використовує різні електронні засоби для збереження та розповсюдження екологічної інформації. Це сприяє покращенню внутрішнього доступу до інформації, прийняттю належних еко-

Приклад до статті 5 Конвенції – Збір та розповсюдження екологічної інформації

Австрійське федеральне екологічне агентство

Австрійське федеральне екологічне агентство надає відкритий доступ до австрійської бази даних про якість повітря. В цю базу даних постійно надходить інформація, яку отримують з близько 150 вимірювальних ділянок дев'яти систем моніторингу по провінціях. Роботу декількох станцій по більшій частині фонового моніторингу для міжнародних програм та контролю за транскордонним забрудненням повітря, забезпечує безпосередньо Агентство.

Хоча австрійські експерти в галузі якості повітря, федеральні органи влади та органи влади провінцій мають прямий доступ до більш складних інформаційних меню, які відображають весь величезний об'єм даних, інтерфейс з Інтернетом призначений для задоволення інформаційних потреб громадськості. За допомогою карт і меню, можна вибрати певний район та забруднювачі (озон, двоокис сірки, двоокис азоту або тверді частки), та, практично миттєво, отримати інформацію про те, чи можуть рівні концентрації, що замірюються, викликати занепокоєння.

Нещодавно було організовано ще більш передовий та інтегрований тип доступу до екологічної інформації через Інтернет за допомогою географічної інформаційної системи (ГІС) Агентства. Експериментальний пакет забезпечує комплексний доступ до даних з посиланнями на об'єкти з географічною прив'язкою, такі як станції моніторингу якості повітря, забруднені

Все більшу і більшу частину загальнодоступної інформації, що надається Агентством, можна отримати на його Web-сайті, який містить інформацію про стан довкілля (якість повітря та забруднювачі повітря, якість води, відходи, забруднені ділянки, збереження природи та інше), по різних екологічних реєстрах та публікаціях Агентства, а також щоденні новини на різні теми, які реєструються в архіві.

Онлайн-доступ до екологічних даних через Інтернет забезпечує можливість отримання в будь-який момент найсвіжіших даних.

об'єкти підприємства, які беруть участь в системі екологічного аудиту Європейського союзу та інші). Інтернет-користувач може пересуватись в режимі навігації за допомогою карт в різних масштабах, які миттєво генеруються сервером ГІС у відповідь на конкретний запит.

Приклад до статті 6 Конвенції – участь громадськості в прийнятті рішень по конкретних видах діяльності

Місто Пайде, Естонія

В місті Пайде була розгорнута дискусія з його мешканцями щодо вибору водозабірною басейну для задоволення потреб міста у воді. Наявне джерело було забруднене, і у 1995 році була ініційована дискусія про вибір нового джерела. Було прийнято рішення про використання в якості механізму забезпечення участі громадськості сеанси обміну інформацією в режимі реального часу в Інтернеті (поряд з іншими методами, такими, як відкриті зібрання). На той час державні органи влади не мали домашньої сторінки в Інтернеті, однак для цієї цілі була використана домашня сторінка місцевої компанії, яка займалась інформаційними технологіями. Після відповідного оголошення і узгодження дати, часу було проведено обговорення з участю голови міської ради, керівника Комісії з питань чистої води, інспектора екологічного нагляду, громадян та міського керівництва.

Приклад до статті 7 Конвенції – участь громадськості у підготовці планів, програм і політичних документів, що стосуються навколишнього середовища.

Телекотедржі і мережа телекотедржів

Естонська програма сільського розвитку "Кодукант"

Щоб іти в ногу з розвитком провідних цифрових інформаційних технологій, ряд сільських громад здійснив певні кроки по забезпеченню активної інтеграції в інформаційне суспільство. У якості засобу вирішення цього завдання було обрано зміцнення кооперації між сільськими радами і забезпечення онлайн-обміну інформацією і комунікації з іншими сільськими громадами в різних районах. Проблеми довкілля стали спільною темою, на базі якої було розпочато співпрацю та розгорнуто концепцію телекотедржів.

Телекотедрж — це невеличке комп'ютеризоване приміщення, розташоване в магазині, школі, бібліотеці, домі або сільському центрі. Доступ до мережі, як правило, надається на безоплатній основі. Тим не менш, телекотедржі зарекомендували себе як цінний засіб підвищення рівня обізнаності громадськості, стимулювання залучення членів громади, а

також заохочення участі в інформаційному суспільстві.

Перші телекотедржі були утворені у 1993 році, як засіб надання населенню, фермерам та іншим представникам громадськості доступу до інформації і консультативних послуг. До 1998 року кількість телекотедржів збільшилась до 32. На сьогоднішній день вони виступають в ролі головного інформаційного пункту для надання громадськості доступу до персональних комп'ютерів і Інтернету, дозволяють отримувати по комп'ютерних мережах інформацію про стан навколишнього середовища, новини, політичні документи і плани, громадський транспорт та туризм. Телекотедржі також використовуються місцевими радами як засіб залучення громадськості до процесу прийняття рішень пов'язаних з Порядком денним на XXI століття.

Електронні засоби в Україні

Аналізуючи український досвід використання електронних засобів, ще важко говорити про повноцінне розповсюдження екологічної інформації електронними засобами. Для того, щоб щось розповсюджувати, необхідно, перш за все, мати що розповсюджувати, адже на даний час актуальною є проблема створення, обробки та накопичення такої інформації в електронному форматі. Більшість інформації знаходиться в паперовій формі, що не дає змоги належним чином організувати швидкий та ефективний пошук та обробку інформації навіть для внутрішніх потреб державних органів. Це потребує не лише технічних засобів, а і відповідної підготовки спеціалістів. Викорис-

тання електронних засобів для збору, обробки, розповсюдження інформації та для залучення громадськості до участі у процесі прийняття рішень органами влади також потребує додаткового законодавчого закріплення .

Немалою перешкодою на шляху розвитку та використання Інтернету та інших електронних засобів для задоволення інформаційних потреб суспільства є економічні чинники.

Згідно даних, вміщених в Посланні Президента України до Верховної Ради України від 06. 03. 2001 року "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2000 році" на кінець 2000 р. в українському сегменті мережі Інтернет, за різними оцінками, було від 320 до 370 тис. постійних користувачів і близько 300 тис.

ПО СЛІДАХ ОРХУСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

чол. користувалися послугами мережі Інтернет час від часу.

За кількістю хостів, підключених до мережі Інтернет, Україна посідає 28 місце в Європі і 45 — у світі. Проте, за кількістю користувачів Інтернетом на 100 тис. населення нам належить передостаннє місце в Європі (менше — лише у Білорусі). За деякими соціологічними дослідженнями, більше половини опитаних не має уявлення про можливості Інтернету.

На розв'язання цих та інших проблем спрямовано Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні" (з повним текстом Указу ви можете ознайомитись в розділі "Законодавство").

Також завершується розробка Державної програми розвитку мережі Інтернет в Україні, метою якої є, зокрема, забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності, належне представлення в мережі Інтернет національних інформаційних ресурсів, прискорення інтеграції України до європейських структур.

Підготовлено Програму інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл. Міністерство науки і освіти планує підключити до Інтернету у 2001 р. понад 200 сільських шкіл, а за чотири роки —

близько 3 тис. У Києві доступ до мережі Інтернет зараз мають понад 240 шкіл.

Мережа Інтернет дедалі ширше використовується для інформування громадян про діяльність державних органів. Все більше і більше державних органів створюють свої Web-сторінки. На даний час в Україні створено 62 таких сервери. Свої сторінки в Інтернеті мають Адміністрація Президента України, Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки та оборони, Вищий арбітражний суд, 11 міністерств, 17 державних комітетів та інших центральних органів виконавчої влади, 6 обласних та 10 міських і районних державних адміністрацій (в розділі ЕКО-WEB ви можете знайти інформацію про деякі з них, а ми і надалі будемо знайомити вас новинами в цій сфері).

Слід зауважити, що Інтернет є тільки одним з електронних засобів, які можуть сприяти реалізації положень Орхуської конвенції; існують і інші електронні засоби, які також потребують уваги на державному рівні.

Беручи до уваги наведену вище статистику, слід зазначити, що на даний момент завчасно говорити про повну підміну інших засобів інформування (публікацій, листування та ін.) електронними. Разом з тим їх ефективне поєднання сприятиме розвитку демократичного суспільства, прозорості органів влади та обізнаності громадськості.

Підготовлено з використанням матеріалів зустрічі сторін Орхуської конвенції у Дубровнику та матеріалів зустрічі Цільової групи по електронних засобах у Арендалі

Вісник Екологічної Адвокатури

Якщо вам відомі цікаві приклади застосування електронних засобів для збору та розповсюдження екологічної інформації, участі громадськості або доступу до правосуддя в Україні, а також інші цікаві інформаційні ресурси просимо повідомляти. Найцікавіші з прикладів ми розмістимо в нашому Віснику та на Web-сторінці.

Прес-реліз

5 — 6 травня 2001 року громадська еколого-правова організація "ЕкоПраво-Київ" спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні провела для суддів обласних судів Всеукраїнський науково-практичний семінар на тему:

"ПРАВА ГРОМАДЯН ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА. ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ"

Семінар, для участі в якому прибули 27 суддів обласних, міжобласних та військових судів з усієї України, відкрив Посол Координатора проектів ОБСЄ в Україні пан Пітер Бурхард. До привітань приєднався директор програм ОБСЄ/БДІПЛ в Україні пан Фолькерт Мільх та співробітник по проектах пані Кордула Вольмутер, які, зокрема, заявили про підтримку з боку ОБСЄ подальшої розбудови в Україні правової держави, процесу формування національної системи судоустрою.

Від Верховної Ради України із словом привітання звернувся Народний депутат України, член партії Зелених, голова підкомітету ВР з питань господарського законодавства пан Сергій Москвін, який зазначив пріоритетність екологічних аспектів в сучасному українському законодавстві.

Верховний Суд України представляв заступник Голови Верховного Суду України, Голова судової колегії по цивільних справах пан Петро Шевчук. Він відмітив, що при загальній кількості понад півтора мільйони розглянутих справ в судах України справи, пов'язані із захистом екологічних прав громадян, становили лише поодинокі випадки. Таке становище пояснюється не відсутністю в нашому законодавстві відповідних норм, а, в першу чергу, — необізнаністю громадян у своїх екологічних правах, відсутністю чіткої процедури їх реалізації та фінансовою неспроможністю громадян покривати судові витрати та витрати на проведення екологічної та медичної експертизи тощо.

Представник Генеральної прокуратури України, начальником відділу нагляду за додержанням природоохоронного законодавства України пані Тетяна Корнякова намалювала вражаючу картину порушень екологічного законодавства, які мають місце і на окремих підприємствах, і в цілих регіонах та галузях господарства. Особливо вона відмітила недержавницький підхід органів влади до використання коштів екологічного фонду.

В семінарі взяв участь експерт, професор Крістіан Брюннер, директор інституту Європейського, Австрійського та порівняльного публічного права, політичних наук і управління / Карл-Францес-Університет, Грац, Австрія, який розповів, використовуючи яскраві приклади, про систему та особливості захисту екологічних прав громадян, охорону довкілля як обов'язок держави і громадянина в країнах Західної Європи, зокрема, в Австрії.

В ході виступу пана Брюннера неодноразово виникала жвава дискусія серед учасників семінару з приводу порівняльної оцінки укра-

їнської та австрійської систем захисту екологічних та конституційних прав громадян.

Було зазначено, що затримка з ратифікацією Орхуської Конвенції (Україна однією із перших ратифікувала Конвенцію) такими високорозвиненими державами Європи, як Австрія, Німеччина, Італія, Франція, фактично перешкоджає введенню її в дію, що унеможливує застосування демократичних принципів, задекларованих у цьому документі, для тих країн, які вже її ратифікували. Конвенція набуває чинності лише після ратифікації її шістнадцятьма країнами підписантами. Тому це важливо не тільки для нашої держави, а й для таких підписантів Орхуської конвенції, як Молдова, Білорусь, Грузія, Вірменія та інших держави посттоталітарної системи. Пан Брюннер запевнив учасників семінару, що звернеться до своїх колег-парламентарів в Австрії, депутатом Парламенту якої він був впродовж 9 років, із закликом ратифікувати якомога швидше цей документ.

Ведучими семінару були провідний спеціаліст організації "ЕкоПраво-Київ" Петро Рощенко та голова організації Борис Васильківський.

В ході семінару розглядалися такі питання:

- Загальні права людини та громадянина, порівняльний аналіз їх забезпечення правовими засобами в країнах Європи, зокрема в Австрії та в Україні.
- Засоби реалізації екологічних прав громадян в Австрії та Україні.
- Поняття управлінської діяльності, управлінська діяльність державних органів, посадових та службових осіб в сфері охорони навколишнього природного середовища. Державні органи управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та їх функції.
- Оскарження до суду рішень, дій або бездіяльності органів управління і посадових та службових осіб: форма, порядок, розгляд справ, виконання рішень.

Під час семінару учасники не тільки отримували нову інформацію,

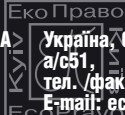
а й спільно з організаторами шукали шляхи реалізації екологічних прав громадян в рамках діючого законодавства України. Було відзначено, що для більш ефективної реалізації прав необхідно:

- підвищувати рівень знань громадян про свої екологічні права та механізми їх реалізації;
- прийняти закон щодо процедури участі громадськості в прийнятті рішень;
- створити адміністративні суди, які б прискорили розгляд справ по порушення прав громадян з боку чиновників;
- створення дійсно незалежного суду, і в цьому плані учасники семінару одностайно висловлювали думку про необхідність якнайшвидшого завершення судово-правової реформи в Україні, прийняття Верховною Радою України відповідних законодавчих актів і, в першу чергу, Цивільного кодексу, а також Кримінального та Процесуального кодексів.

Підбиваючи підсумки роботи науково-практичного семінару, співробітник по проектам Координатора проектів ОБСЕ в Україні запевнив організаторів та учасників цього зібрання, що ОБСЕ підтримуватиме практику проведення подібних заходів в Україні як на національному, так і на регіональному рівнях, запровадивши програму цілої серії таких семінарів, круглих столів і розширивши коло слухачів серед професіоналів права. ОБСЕ і надалі сприятиме процесу просування та органічного входження України до правових цивілізованих держав Європи.

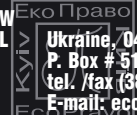
ОБСЕ (загальноєвропейської Організації з безпеки та співробітництва в Європі, до складу якої входять 55 країн Європи), в Україні здійснюється ціла низка програм, в тому числі за такими напрямками, як захист прав людини, зміцнення довіри, економічна та екологічна безпека. Значну увагу в Україні ОБСЕ приділяє вирішенню проблем прав людини шляхом правової та судової реформи як однієї з визначальних складових демократизації громадянського суспільства. ■

ГРОМАДСЬКА
ЕКОЛОГО-ПРАВОВА
ОРГАНІЗАЦІЯ
"ЕкоПраво-Київ"

Україна, 04119, м. Київ-119,
а/с/1,
тел./факс (380-44) 2287510
E-mail: ecolaw@ecop. relc. com

ENVIRONMENTAL LAW
NON-GOVERNMENTAL
ORGANIZATION
"EcoPravo-Kyiv"

Ukraine, 04119, Kyiv-119,
P. Box # 51,
tel./fax (380-44) 2287510
E-mail: ecolaw@ecop. relc. com

Борис Васильківський

ЗАВОДСЬКІ СПРАВИ

Наприкінці війни недалеко від мальовничого куточка Києва — Голосіївського парку — органи влади надали громадянам землю для забудови приватних будинків. І почалося будівництво: власних будинків — мешканцями і цегляного заводу — владою. Потреба в цеглі після війни і відбудови Києва була вкрай нагальна. Але, коли завод будували, відстань між ним та будинком була достатня для того, щоб не заважати один одному. З часом будівельного матеріалу потрібно було більше і влада своєю постановою у 1952 році відвела додатково земельну ділянку для заводу в бік будинку громадянина Ш. Жодних заперечень з боку мешканців не було і не могло бути, бо рік був 1952, а підприємство мало назву “Сталінський цегляний завод”.

Але завод є завод: гримить, будинок трястеться, мешканці страждають. Та всі ці страждання громадяни мовчки терпіли до часу проголошення незалежності. А після прийняття законів України, що надають право громадянам на безпечне навколишнє природне середовище, пан Ш. розпочинає вирішувати проблему захисту власної родини, яка збільшилася за цей час на 11 осіб.

Згідно з чинним законодавством громадяни можуть відновити свої права, якщо вони вважають їх порушеними, декількома способами: можна звернутись до прокуратури, до органів місцевої влади (адміністративний шлях) та безпосередньо до суду. Громадянин Ш. пішов спочатку двома першими шляхами, бо вони — звернення і скарги до органів влади та прокуратури — є найбільш поширені і відпрацьовані ще з часів Радянської влади. Однак влада та прокуратура, діяльність якої майже не змінилась з тих часів, не реагувала на звернення громадянина, бо вважала і до цього часу вважає, що в державі головними є інтереси власне держави і її представників — чиновників органів влади. Прокуратура в листі до позивача пояснила громадянину Ш, що в нього є екологічні права, які він може захищати в суді. А от щодо того, чи буде сама прокуратура поновлювати порушені права громадян, в листі нічого не було сказано.

На щастя, громадянин Ш. виявився за фахом медиком, і тому, першим, з чого почалась боротьба за екологічні права, був запит до санітарно-епідемічної служби міста про стан будинку та території навколо нього. Висновок санітарно-епідемічної станції міста був однозначний: “...санепідемслужба вважає, що еко-

логічна ситуація не відповідає вимогам чинного законодавства України про охорону здоров'я, бо може негативно впливати на здоров'я мешканців будинку особливо дітей. Крім того, вона є також порушенням вимог екологічного законодавства...”. Зокрема, були виявлені наступні порушення:

- виробництво цегли відноситься до четвертого класу небезпеки і вимагає санітарно захисної зони 100 метрів (будинок розташований на відстані 27 м від корпусів заводу);
- концентрація шкідливих забруднень в атмосферному повітрі перевищує гранично допустимі концентрації (ГДК) у два рази;
- у житлових кімнатах будинку, перевищення ГДК по записих речовинах зареєстровано у 2.0 – 2.7 рази;
- перевищення ГДК з бензину у 1.5 рази;
- рівні звуку в кімнатах будинку перевищують допустимі на 13 дБА, а максимальні — на 7 дБА.

Громадянин Ш., отримавши таку інформацію, почав надсилати листи з проханням допомоги у вирішенні проблеми до дирекції заводу, органів районної і міської влади, до санітарно-епідемічної станції району і міста, Управління міської адміністрації з надзвичайних ситуацій та цивільного захисту, Державного управління екології міста, у Міську природоохоронну прокуратуру та постійні депутатські комісії з розвитку міста і землекористування, промисловості, засобів масової інформації, економічних реформ і розвитку, законності і прав громадян, а також у міську адміністрацію, головне управління житлового забезпечення, депутатам міської Ради і депутатам Верховної ради. У 1999 році він навіть написав до секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Отримавши звернення від громадянина Ш., органи влади ретельно розглядали це питання та виносили рішення:

- про відселення — Рішення постійної Комісії розвитку міста Київської міської Ради від 13.01.98 року;
- про відселення — Постійна комісія з питань промисловості Київської міської Ради від 24.01.98 року;
- про відселення на підставі рішень постійних

- комісій — Київська міська Рада від 12.02.98 року;
- про пришвидшене відселення — Постійна комісія з питань економічних реформ Київської міської Ради від 01.06.98 року;
 - про відселення — Постійна комісія з питань охорони довкілля, екологічної безпеки Київської міської Ради від 28.10.98 року;
 - про надання житла — Управління з надзвичайних ситуацій Київської міської державної адміністрації 01.09.99 року;
 - про відселення — Постійна комісія з питань законності, правопорядку, прав громадян від 08.11.99 року;
 - прохання про надання житла — Районна адміністрація міста від 23.10.00 року.

Можна ще перелічувати прийняті рішення, але, думаю, достатньо і цього. Наприкінці хотілося б сказати, що ця справа була взята під контроль ще й Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (1 вересня 1999 року).

Але всі ці рішення і навіть контроль з боку Уповноваженого ВР України не зрушили справи з місця. Тому, знайшовшись і написавшись у всі можливі органи влади і комісії, громадянин Ш. вирішив скористатись порадою прокуратури і захистити свої права у суді.

З досвіду юристів організації “ЕкоПраво-Київ” можна сказати, що рішення громадянина Ш. щодо звернення до суду за захистом своїх екологічних прав це не проста річ, хоч як би вона не здавалась легкою. Ще за Радянських часів громадяни звикли до думки, що влада завжди на боці громадян і ніколи їх не ображала, а якщо й доводилося, то “в ім’я великих ідеалів і в інтересах усієї країни”. А от суди завжди вважали, що інтереси громадян стоять на другому, вибачте, “п-місці”, після інтересів держави та її чиновників.

Тому, перед тим як піти до суду, громадянин Ш. звернувся до “ЕкоПраво-Київ” з проханням допомогти йому у цій справі. Переглянувши документи, ми запропонували громадянину звернутись до суду з скаргою на бездіяльність органів влади щодо захисту його екологічних прав, відповідно до ст. 55 Конституції України, де передбачено і гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування і службових осіб. Ця стаття Конституції встановлює механізм відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, здійснення нею обов’язку закріплення і забезпечення прав і свобод людини. Процедура розгляду таких справ передбачається главою

31-А Цивільного процесуального кодексу (ЦПК) України.

Відповідно до статей Конституції, ЦПК України та інших законів України була підготовлена скарга на Київську міську державну адміністрацію, Московську районну державну адміністрацію м. Києва, Санітарно-епідеміологічну службу м. Києва, ВАТ “Голосіївський завод стінових матеріалів і конструкції” та Міський орган санітарної служби. Всі ці органи влади визнали, що умови проживання в будинку не відповідають санітарним і гігієнічним нормам і прийняли рішення про відселення громадян, але жодного свого рішення не виконали. Скарга була надіслана поштою, бо з досвіду організації, ми вже знали, що в більшості випадків, якщо піти на прийом до судді, він зробить все можливе і неможливе, аби ви з цієї скаргою повернулись до себе додому.

Отримавши скаргу, суддя не забарився з відповіддю. Розглянувши її він дійшов до висновку, що не розуміє, про яку бездіяльність органів влади пише скаржник, і попросив написати конкретніше, в чому виявляється бездіяльність органів влади.

Після роз’яснень суддя виніс ухвалу, що, оскільки заявник усунув недоліки скарги частково, зазначив ще одну зацікавлену особу, інші недоліки у встановлений строк не усунув, подану скаргу слід вважати неподаною і повернути заявнику. Таким чином була створена ще одна перешкода на шляху реалізації права на доступ до правосуддя.

На ухвалу Старокиївського районного суду громадянином Ш. була подана касаційна скарга до Київського міського суду. Останній розглянув скаргу і виніс ухвалу її задовільнити — ухвалу Старокиївського районного суду м. Києва скасувати, а справу передати на новий розгляд до районного суду.

Цією ухвалою Київський міський суд не тільки відмінив незаконне рішення районного суду, а й гарантував право кожного громадянина на доступ до правосуддя та оскарження не лише дій, а й бездіяльності державних органів.

Ми ще не знаємо, як закінчиться ця справа, бо сили дуже нерівні. Але першу справу — право на захист своїх прав в суді — громадянин Ш. виграв. З досвіду організації, районні суди не наважуються приймати рішення на користь громадян, бо ще сьогодні судова влада не має тієї незалежності, яку повинна мати. Але саме такі справи і дають можливість будувати в Україні правову державу де з стаття Конституції України буде головною для керівників всіх рівнів при прийнятті ними рішень. ■

Павел Замфир,
доктор права, Кафедра гражданского процесса
Юридического Факультета МГУ

Олег Мыца,
студент 5 курса
Юридического факультета МГУ

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ «ПРАВА ОБЩЕСТВЕННОГО ИНТЕРЕСА» В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Кардинальные изменения, произошедшие за последние годы в гражданско-процессуальном законодательстве Республики Молдова, все в большей мере способствуют сближению системы судопроизводства нашей республики, характеризующейся доминированием следственного начала, с состязательной, что, конечно же, неминуемо влечет за собой интегрирование тех или иных процессуальных институтов, свойственных состязательной системе отправления правосудия, в систему права Республики Молдова.

Одним из таких новшеств является институт права общественного интереса. Однако, такой институт свойственен не только состязательной системе судопроизводства, но и следственной, различны лишь формы и пути его применения.

Существование института права общественного интереса (The Public Interest Law, allgemeine Interesse) тесно связано с проблемами доступности судебной защиты, так как именно в состязательной системе судопроизводства изначально предполагается участие адвоката в рассмотрении дела для обеспечения в большей мере равенства спорящих сторон. Но если в системе состязательного судопроизводства участие адвоката предполагается, то в некоторых странах, традиционно относящихся к системе следственного судопроизводства, участие адвоката обязательно в силу наличия в этом специального указания в законе (так, например, гражданское процессуальное законодательство Республики Германия для большинства категорий дел предписывает обязательное участие адвоката). Конечно же это предполагает несение стороной расходов, возникающих в связи с представительство. И очень часто возникают ситуации, когда люди не в состоянии оплатить самые обычные расходы, связанные с рассмотрением дела в суде. Кроме того, существуют так называемые труднопредставляемые категории дел, где также возникают проблемы с представлением интересов заинтересованных лиц.

В настоящее время данные проблемы особенно актуальны в Республике Молдова и, конечно же, необходимо подчеркнуть важность создания механизмов их разрешения, изучение положительного опыта других стран.

В зарубежной юридической литературе право общественного интереса определяется по-разному. Так, Б.А. Вайсброд рассматривает право общественного интереса как деятельность, осуществляемую органами добровольного сектора, обеспечивающую полное представительство плохо защищенных интересов, использующую правовые инструменты, и прежде всего законодательство⁴.

В 1973 году Специальный комитет по практике права общественного интереса Американской Ассоциации Адвокатов определил общественный интерес как:

- Правовые службы для бедных;
- Бесплатное или по сниженным ценам представительство в делах по восстановлению и защите основных индивидуальных гражданских прав;
- Право благотворительных организаций.

Дав определение праву общественного интереса, в 1975 году Американская Ассоциация Адвокатов оговорила сферы, охватываемые правом общественного интереса — область бедности, гражданские и общественные права, отправление правосудия.

Ученые Германии, анализируя проблемы общественного интереса, больше внимания уделяли кругу охватываемых интересов, а также социальным последствиям принимаемых решений. Так, например, ученый Урлих Фёрсте указывает, что общественный интерес всегда имеется тогда, когда решения касаются большого круга населения либо экономической жизни, а также могут повлечь за собой социальные последствия⁵.

Если суммировать высказывания зарубежных ученых по поводу права общественного интереса, то можно согласиться с мнением Решетниковой И. В., выделяющей четыре составляющие его элемента:

⁴ Wiesbrod B. A. Public Interest Law. An economic and institutional analysis Berkeley; Los Angeles; London, 1978. P. 22

⁵ Kommentar zur Zivilproze (ordnung). Herausgegeben von Hans-Joachim Musielak. Verlag Franz Vahlen Munchen 1999. Seite 386

- Деятельность юридических фирм, адвокатов и других организаций по оказанию бесплатных или по сниженным ставкам правовых услуг;
- Защита плохо представляемых интересов (охрана окружающей среды, защита прав потребителей и т. д.);
- Защита недостаточно представляемых групп людей (бедных, расовых и национальных меньшинств);
- Процессуальные меры (а точнее механизмы) защиты общественного интереса⁶.

В США под правом общественного интереса в основном понимается деятельность специальных юридических фирм по защите перечисленных выше прав. Не составляет в этом плане исключения и Федеративная Республика Германия, однако, законодательство этой страны устанавливает для деятельности таких организаций определенный перечень требований. Так, к примеру, §29 Федерального закона об охране природы предусматривает такие требования для признания общественного объединения, специализирующегося в области охраны окружающей среды, в целях осуществления им своей уставной деятельности. Такое признание выдается, если общественное объединение:

- В соответствии со своим уставом действует постоянно и преимущественно в целях защиты природы и охраны окружающей среды;
- В соответствии с уставом, область деятельности данного объединения охватывает как минимум территорию одной земли;
- Гарантирует использование такого признания лишь для исполнения своих уставных задач;
- Ввиду преследования общепользовательских целей освобождено в соответствии с абз. 1 нр. 9 §5 «Закона о налоге на корпорации» от уплаты налога на корпорации;
- Предоставляют возможность вступления в данное объединение для каждого, кто поддерживает цели объединения.

Необходимо отметить, что при обращении в суд таких учреждений в целях защиты общественного интереса они освобождаются от несения процессуальных расходов или же им предоставляется помощь в несении процессуальных расходов за счет бюджетных средств.

Ни теория, ни законодательство Республики Молдова не знают термина «право обще-

ственного интереса», но законодательство нашей страны всегда стояло на страже интересов социально незащищенных слоев населения. В качестве примера достаточно лишь привести положения ст. ст. 5, 43, 94 и др. ГПК РМ. Однако, наряду с уже давно существующей практикой защиты интересов таких групп населения, в последнее время появляются специализированные учреждения, содержанием деятельности которых по сути и является защита права общественного интереса. Речь идет о Публичной Ассоциации «Clinica Juridica» и Публичного Центра Экологической Адвокатуры «Eco-Lex». Каждое из названных учреждений имеет свою область деятельности. Публичный Центр Экологической Адвокатуры «Eco-Lex» осуществляет свою деятельность исключительно в целях правовой защиты окружающей среды от неблагоприятного воздействия со стороны нарушителей действующего экологического законодательства Республики Молдова, а также, представление интересов граждан и общественных организаций в судебных инстанциях в случае нарушения их экологических прав. Публичная Ассоциация «Clinica Juridica» занимается оказанием бесплатной юридической помощи социально незащищенным слоям населения. Таким образом, можно сделать вывод о том, что западный вариант защиты права общественного интереса, не найдя своего отражения ни в законодательстве, ни в теории, реализуется на практике у нас в республике. Это имеет огромное значение и стимулирует к изучению этого института, практики других государств, сложившейся в области разработки механизмов реализации права общественного интереса, изучения возможности более эффективной реализации его в Республике Молдова, учитывая специфику правовой системы, правовых традиций нашей страны.

Развившись первоначально лишь в целях защиты прав и охраняемых законом интересов социально незащищенных слоев населения, институт права общественного интереса, на наш взгляд, наряду с данным аспектом, приобретает большое значение в области защиты окружающей среды, так как в данный момент эта проблема в Республике Молдова, да и во всем мире, стоит особенно остро. В этом плане несколько слов хотелось бы сказать относительно существующей тесной взаимосвязи между институтом права общественного интереса (защита окружающей среды как один из аспектов этого института) и институтом коллек-

⁶ Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США. — М, «ГОРОДЕЦ» — 1999 — с. 51.

тивного иска, как наиболее часто используемого за рубежом и, на мой взгляд, наиболее подходящего по данному виду споров средства защиты нарушенных прав. Так, в юридической литературе Республики Германия отдельно отмечается легитимность коллективного иска, так как он обеспечивает влияние труднопредставляемых общих интересов на политико-административные процессы планирования размещения объектов и принятия необходимых в таких случаях решений, в интересах общественности расширяет возможности правовой защиты субъективных прав в целях проведения объективного правового контроля и стабилизирует соотношение гражданских акций и гражданских инициатив и, таким образом, способствует интеграции⁷.

Несмотря на существующие экологические проблемы, органы государства, компетентные в области охраны окружающей среды, зачастую бездействуют. Поэтому, в целях обеспечения наибольшей защиты окружающей среды, немаловажное значение имеет гражданская инициатива. В качестве примера можно привести деятельность Публичного Центра Экологической Адвокатуры "Eco-Lex", действующего благодаря поддержке Ассоциации Американских Адвокатов, ABA/CEELI Moldova. Однако, для эффективной реализации данного правового института недостаточно лишь проявления гражданской инициативы, необходимо еще и содействие со стороны государства. Конечно же, учитывая сложную экономическую ситуацию, сложившуюся в республике, на первоначальном этапе возможно ограничиться лишь организационным содействием государства. Так, как представляется, оно должно выражаться в следующем:

1. Введение в действующее законодательство института коллективного иска, наличие которого будет способствовать защите не только нарушенных экологических прав, но также и защите прав потребителей и др.
2. Введение норм права, которые регламентировали бы процессуальные формы участия специализированных общественных учреждений, действующих в целях защиты общественного интереса;
3. Установление обязательных требований к таким учреждениям;
4. Освобождение таких учреждений при исполнении ими своих уставных задач при подаче исковых заявлений в целях защиты обще-

ственного интереса от несения судебных расходов.

Но насколько актуальным будет использование права общественного интереса в Молдове? Возникновение любого правового феномена, как известно, объясняется экономическими и политическими причинами. На протяжении последних 10 лет в Молдове отмечен переход к рыночной экономике и демократизации общества. Эти положительные по своей сути явления приводят, все таки, к некоторым негативным моментам, а именно:

- а) рост числа безработных и быстрое расслоение населения по имущественному признаку приведет к невозможности соблюдения принципа равенства сторон. Это означает, что одна, более обеспеченная сторона будет иметь больше возможностей влиять на ход дела. Поэтому, для обеспечения реальных правовых гарантий равенства, необходимо, чтобы стороны обладали равными возможностями для найма хорошего адвоката;
- б) демократизация общества ведет к демократизации законодательства, вследствие чего многие слои населения получили права и свободы, которых они раньше не имели. Однако, достаточных процессуальных гарантий защиты их интересов в суде нет;
- в) рост правовой культуры, осознание преимуществ судебной защиты своих прав и свобод и в дальнейшем приведут к увеличению количества гражданских дел в судах. Но не все граждане смогут защищать свои права через оплачиваемого представителя (адвоката);
- г) защита интересов неопределенного круга лиц приведет к расширению возможностей предъявления групповых исков, непосредственно образующих сферу действия права общественного интереса.

В качестве резюме можно отметить следующее. Отказавшись в 1996г. от принципа объективной истины, освободив суд от обязанности всестороннего, полного и объективного выяснения действительных обстоятельств дела, переориентировав систему отправления правосудия в сторону доминирования начал состязательности, законодатель не должен ограничиваться лишь декларированием данного принципа. В целях обеспечения равенства прав спорящих сторон, предоставления им равных возможностей для защиты своих прав

⁷ Ch. Seiler. Subjektives Recht und Umweltschutz, in DVBl. 1976. S. 521 ff. Sei auch — Verfassungsauftrag für den Natur— und Umweltschutz und allgemeine Probleme. S. 887-888

и охраняемых законом интересов, необходимо также и создание определенного механизма обеспечения такого равенства. Кроме того, немаловажное значение имеет правовая защита т. н. труднопредставляемых прав и интересов, касающихся, в особенности, обеспечения благоприятной окружающей среды. Так как по таким спорам определить конкретное заинтересованное лицо практически не представляется возможным, в то же время защита таких интересов необходима для обеспечения гражданам их права на благоприятную окружающую среду, закрепленного в ст. 37 Конституции Республики Молдова. Нельзя также упускать из внимания положения Конвенции о доступе к информации, участии общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию, принятой в июне 1998 г. в г. Орхусс, Дания, на Конференции министров окружающей среды “Окружающая среда для Европы”.

Ст. 9 Конвенции закрепляет право любого лица на доступ к процедуре рассмотрения дел о нарушении экологического права в су-

де, причем ч.2 этой статьи обязывает страны-участницы обеспечить быструю процедуру, не требующую оплаты или требующую ее в минимальном объеме. А в соответствии со ст. 3 этой же Конвенции, каждая Страна должна обеспечивать представителям общественности, отвечающим предусмотренным в ее национальном законодательстве критериям, доступ к административным и судебным процедурам для оспаривания действий или бездействий частных лиц или государственных органов, которые нарушают положения национального законодательства, относящегося к окружающей среде. Таким образом, возложение на государство таких обязательств неизбежно влечет за собой конечно же и обязанность государства по разработке на национальном уровне механизма реализации положений данной международной конвенции. Несомненно, возможны различные пути для этого, однако, как нам представляется, институт права общественного интереса, учитывая его положительные эффекты, является наиболее оптимальным решением данной проблемы. ■

У попередньому номері Вісника Екологічної Адвокатури йшлося про можливі засоби захисту екологічних прав громадян через процедури звітування держав у органи ООН. Дана стаття є спробою аналізу практики Комітету ООН з прав людини з точки зору можливості захисту у ньому екологічних прав людини

Андрій Андрусевич,
Львівський національний університет,
аспірант кафедри міжнародного права

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ У ПРАКТИЦІ КОМІТЕТУ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ

Можливість подання скарги про порушення прав у міжнародний орган є надзвичайно важливим елементом механізму захисту екологічних прав. Широкою практикою розгляду екологічних справ характеризується Комітет ООН з прав людини. Важливою особливістю діяльності Комітету є те, що Комітет уповноважений звертатись до держав, які визнали його компетенцію, вжити “тимчасових заходів захисту” з метою уникнути непоправної шкоди потенційній жертві порушення прав, передбачених Пактом про громадянські та політичні права. Правило №86 Процедури Комітету дозволяє Комітету звертатись до держави з таким проханням навіть до того, як буде прийняте рішення про прийнятність повідомлення. Хоч, зрозуміло, Комітет не може зобов'язати державу вжити таких заходів, його звернення мають значну політичну вагу і, як правило, виконуються державами. Це набуває особливого зна-

чення в контексті охорони довкілля та екологічних прав людини, оскільки часто шкода, завдана навколишньому середовищу, — непоправна.

Справи, які розглядав Комітет з прав людини і які торкались екологічних питань, можна поділити на дві категорії:

- 1) справи, що стосуються прав корінного населення; і
- 2) справи щодо ядерної зброї та радіоактивних матеріалів. Зрозуміло, що права корінного населення закріплені головним чином іншими міжнародно-правовими актами, проте практика Комітету з прав людини (як і Міжамериканської комісії з прав людини) доводить, що корінне населення може шукати захисту своїх порушених прав і на основі міжнародних угод загального характеру (у даному випадку — Пакту про громадянські і політичні права). В основному справи, що сто-

суються корінного населення, базуються на порушенні статті 27 Пакту щодо прав етнічних, релігійних та мовних меншин, зокрема права разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою. У 1994 році Комітет прийняв зауваження загального порядку щодо статті 27 Пакту.⁸ Комітет час від часу приймає зауваження загального порядку (таке право надане йому статтею 40 Пакту), і хоча вони не накладають на держави правових зобов'язань, але є авторитетними тлумаченнями положень Пакту.⁹ У своєму зауваженні загального порядку щодо статті 27 Комітет вказав на те, що "культура проявляється у багатьох формах, в тому числі у особливому способі життя, пов'язаному із використанням земельних ресурсів, особливо у випадку корінного населення. Таке право [користуватися своєю культурою] може включати такі види традиційної діяльності, як рибальство і мисливство та право жити у резерваціях, захищених законом".¹⁰ Проте, прийняттю цього зауваження загального порядку передувало кілька справ, що, власне, торкались прав корінного населення і які, безумовно, мали вплив на прийняття Комітетом з прав людини зауваження загального порядку, яке б містило вищезгадане тлумачення статті 27 "Пакту про громадянські і політичні права".

У справі *Bernard Ominayak & The Lubicon Lake Band v. Canada* подавці повідомлення заявили, що органи управління провінції Альберта позбавили індіанців озера Лубікон засобів на існування та порушили їх право на самовизначення, продаючи концесії на видобуток нафти та газу на їх землях. Комітет з прав людини відхилив розгляд справи щодо порушення статті 1 (права нації на самовизначення), оскільки у даному випадку мова не могла йти про "націю", проте дійшов до висновку, що "історичні несправедливості та деякі сучасні досягнення, включаючи видобуток нафти та газу, загрожують способу життя та культурі населення озера Лубікон і, таким чином, порушують права національних меншин і суперечать статті 27 "Пакту про громадянські і політичні права".¹¹ Права меншин в контексті

навколишнього середовища були порушені і у справі *O. Sara et al. v. Finland*, проте, врешті-решт Комітет з прав людини визнав заяву непринятною згідно зі статтею 5(2(б)) (необхідність вичерпати усі внутрішні засоби правового захисту).¹² У справах *Ilmari Lansman v. Finland* та *Jouni E. Lansman v. Finland* Комітет з прав людини дійшов іншого висновку, аніж у справі із канадськими індіанцями, хоча і у цих двох справах йшлося про порушення права користуватися своєю культурою (ст. 27 Пакту) в результаті певної діяльності, яка впливала на їх спосіб життя.¹³ Комітет відмітив, посилаючись на своє зауваження загального порядку щодо статті 27 "Пакту про громадянські і політичні права", що слід розглянути чи мало рішення з боку держави настільки великий вплив на спосіб життя представників меншості, щоб це складало "відмову в праві користуватися своєю культурою", як це передбачено статтею 27 Пакту. Окрім того, як вказував Комітет в зауваженні загального порядку до статті 27 Пакту, держава повинна вживати заходів з метою забезпечення участі членів громад меншостей у прийнятті рішень, які мають на них вплив.¹⁴ У обох справах Комітет прийшов до висновку, що інтереси громад були враховані при прийнятті рішень, і що розміри впливу економічної діяльності приватних компаній не дозволяють говорити про порушення права користуватися своєю культурою. Тим не менше, економічна діяльність самої етнічної групи (зокрема, у двох попередніх справах — оленярство) може розглядатися у контексті статті 27 Пакту, якщо така діяльність є важливим складовим елементом їх культури.¹⁵ Так, оленярство, на думку подавців повідомлень у справах *Ilmari Lansman v. Finland* та *Jouni E. Lansman v. Finland*, було під загрозою в результаті проведення гірничо-видобувних робіт та вирубки лісу на їх території.

Усі справи пов'язані із радіоактивними матеріалами та їх впливом на реалізацію права на життя, які вирішував Комітет з прав людини, були не на користь подавців повідомлень. В усіх випадках повідомлення з різних причин були ого-

⁸ Див. General Comment No. 23: The Rights of Minorities, U. N. CCPR Human Rights Committee, 50th Sess. 13, 14th Mtg., U. N. Doc. CCPR/C/21/Rev. 1/Add. 5 (1994).

⁹ Див. , зокрема: Menno T. Kamminga, The Precautionary Approach In International Human Rights Law: How It Can Benefit the Environment, in "The Precautionary Principle and International Law (D. Freestone & E. Hey eds., 1996). P. 173.

¹⁰ General Comment No 23, supra note 16.

¹¹ Communication No. 167/1984, Annual Report of the Human Rights Committee, U. N. GAOR, 45th Sess., Supp. No. 40, vol. 2, Annex IX, U. N. Doc. A/45/40 (1990).

¹² *O. Sara et al. v. Finland*, Communication No. 431/1990, 50th Sess. , U. N. Doc. CCPR/C/50/D/431/1990 decided Mar. 24, 1994.

¹³ *Ilmari Lansman v. Finland*, Communication No. 511/1992, U. N. CCPR Human Rights Committee, 52nd Sess. , U. N. Doc. CCPR/C/52/D/511/1992 (1994); *Jouni E. Lansman v. Finland*, Communication No. 671/1995, U. N. CCPR Human Rights Committee, 58th Sess. , U. N. Doc. CCPR/C/58/D/671/1995 (1996).

¹⁴ General Comment No 23, supra note 16.

¹⁵ Див. рішення Комітету з прав людини у справі *Ivan Kitok v. Sweden*.

лошені Комітетом неприйнятними. Проте, у справі *E. N. P. v. Canada* Комітет визнав, що екологічна шкода може бути предметом розгляду у справі.¹⁶ У цій справі повідомлення було зроблене від імені голови екологічного товариства "Порт Хоуп" та від імені нинішнього та майбутніх поколінь провінції Онтаріо, Канада. У повідомленні йшлося про захоронення радіоактивних відходів в межах міста, яке спричинило широкомасштабне забруднення житлових та інших будівель міста, що загрожувало життю нинішнього та майбутніх поколінь. Комітет відхилив повідомлення через невичерпаність внутрішніх засобів правового захисту, проте заявив, що "дане повідомлення піднімає серйозні питання щодо статті 6(1) Пакту".¹⁷ Зрозуміло, що Комітет не міг розглядати повідомлення від імені майбутніх поколінь, оскільки вони не є носіями прав, передбачених Пактом про громадянські та політичні права, тому він розглядав посилення на майбутні покоління у повідомленні лише як "намагання показати усю важливість питань, піднятих у повідомленні".¹⁸

Слід зауважити, що подавці повідомлення навіть не звернулись у жоден національний суд до подання своєї скарги у Комітет з прав людини, і в тому, що Комітет висловив своє ставлення до проблеми, а не лише відхилив його як неприйнятне, ми бачимо, що екологічні питання належним чином беруться до уваги в роботі Комітету.

Практика міжнародних органів ООН з контролю за реалізацією прав людини є підтвердженням широкого визнання зв'язку між станом навколишнього середовища та реалізацією прав людини, дає підстави вважати, що екологічні права людини можна захистити у міжнародних органах (створених на основі угод з прав людини) на основі їх зв'язку з іншими фундаментальними правами. ■

¹⁶ Communication No. 67/1980, U. N. Human Rights Committee decision of Oct. 27, 1982.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

Ярина Остапик
юрист БФ "Екоправо-Львів"

ПРО ВЛАШТУВАННЯ КОЛОДЯЗІВ, ВБИРАЛЕНЬ ТА СПОРУД ДЛЯ УТРИМАННЯ ХУДОБИ ТА ПТИЦІ

В індивідуальних садибах такі об'єкти як колодязі, дворові вбиральні, споруди для утримання худоби та птиці є звичним явищем. Разом з тим, нерідко використання подібних об'єктів, за умови недотримання вимог щодо їх спорудження, може бути потенційним джерелом небезпеки для здоров'я, а іноді і для життя мешканців. Самі ж громадяни вважають, що якщо земельна ділянка знаходиться у їх власності або користуванні, то спорудження таких незначних об'єктів як господарські споруди, вбиральня, гноєсховище та інших може здійснюватись на власний розсуд.

На противагу цьому, чинне законодавство з метою безпечної експлуатації вищезазначених об'єктів регулює їх розміщення на прилеглий до будинку території та визначає мінімально допустимі відстані від вказаних об'єктів до інших елементів забудови.

Державні Будівельні Норми (ДБН 360-92) встановлюють відстань від житлових будинків до господарських будівель (сараїв) для худоби, інших тварин та птахів не менше 15 м, а до компостної ями, дворової вбиральні, сміттєзбірника не менш 20 м. Відстань від питного колодязя та свердловини до вказаних об'єктів повинна бути не менше 20 м. До того ж, місце розташування водозабірних споруд повинно бути вверх за течією ґрунтових вод і вище по відношенню до каналізаційних споруд.

При неможливості забезпечення в межах ділянки мінімально допустимої відстані (в даному випадку це 20 м) необхідно влаштувати свердловини, колодязі або каптажі для групи будинків на майданчиках з твердим покриттям та ухилом на більше 4-5%.

Державні будівельні норми 79-92 "Житлові будинки для індивідуальних забудовників" більш детально регулюють розміщення господарських об'єктів і вказують, що господарські будівлі слід розміщувати в глибині ділянки, відстань від стін будинків з вікнами, що виходять із житлових кімнат, кухонь, веранд та головних входів у будинок (квартиру) до господарських будівель (без утримання худоби та птахів) має бути не менше 7 м. Господарські приміщення для утримання худоби та птахів площею до 50 кв. м допускається прибудовувати тільки до одно — та двоквартирних житлових будинків за умов їх ізоляції від житлових кімнат та кухонь не менше, ніж трьома підсобними приміщеннями. Відстань від питного колодязя до господарських будівель для утримання худоби, гноєсховищ, вбиральні, компостної ями, сміттєзбірника рекомендується встановлювати не менше 50 м. Не допускається також розміщення на одній ділянці питного колодязя та місцевих каналізаційних систем з фільтруючими колодязями. Гноєсховище, майданчик для вигулу, компостна яма, надвірна вбиральня та сміттєзбірник мають знаходитись біля господарських будівель для утримання худоби з обов'язковим розміщенням нижче за рельєфом по відношенню до питного колодязя. ■

Ярина Остапик

юрист БФ "Екоправо-Львів"

ЯК ЗАРЕЄСТРУВАТИ МОЛОДІЖНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОРГАНІЗАЦІЮ?

Досить часто до нас звертаються молоді люди, які хочуть створити громадську організацію для захисту довкілля, своїх екологічних прав та інтересів.

У нашому Віснику ми пропонуємо у формі питань та відповідей положення чинного законодавства України, які регулюють питання

створення молодіжних та дитячих громадських організацій.

Відповідно до чинного законодавства молоді громадяни України можуть створити або молодіжну, або дитячу громадську організацію. Розмежування між цими організаціями проводиться за віком членів цих організацій.

Молодіжна громадська організація — це об'єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою якої є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів.

Дитяча громадська організація — це об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.

Як поділяються молодіжні (дитячі) громадські організації за територією своєї діяльності?

Молодіжні та дитячі громадські організації поділяються на місцеві, всеукраїнські та міжнародні.

Місцева громадська організація — організація, діяльність якої поширюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці або регіону. Територія діяльності самостійно визначається громадською організацією.

Всеукраїнська громадська організація — організація, діяльність якої поширюється на територію всієї України і яка має місцеві осередки у більшості її областей.

Міжнародна організація — це організація, діяльність якої поширюється на територію України і хоча б однієї іншої держави.

Хто може бути засновниками молодіжної (дитячої) громадської організації?

Засновниками молодіжної або дитячої громадської організації можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, які досягли 15-річного віку.

Хто може бути членом молодіжної (дитячої) громадської організації?

Членами молодіжних та дитячих громадських організацій можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Членами молодіжних громадських організацій можуть бути особи віком від 14 до 28 років,

Членами дитячих громадських організацій — особи віком від 6 до 18 років. Неповнолітні віком до 10 років можуть стати членом дитячої громадської організації при наявності письмової згоди батьків, усиновителів, опікунів або піклувальників.

Чи можуть особи, старші вікового цензу, передбаченого для молодіжних (дитячих) громадських організацій, бути членами цих організацій?

Особи старшого віку можуть бути членами молодіжних та дитячих громадських організацій за умови, якщо їх кількість у цих організаціях не перевищує третину загальної кількості членів; у складі виборних органів молодіжних та дитячих громадських організацій кількість осіб старшого віку не може перевищувати третину членів виборних органів.

Обмеження щодо кількості осіб, вік яких перевищує відповідно 28 та 18 років у складі виборних органів не поширюється на спілки молодіжних та дитячих громадських організацій.

Чи можуть молодіжні та громадські організації бути засновниками та членами інших громадських об'єднань?

Молодіжні та дитячі громадські організації мають право на добровільних засадах засновувати або вступати між собою в спілки (союзи, асоціації тощо), утворювати блоки

та коаліції, укладати між собою угоди про співробітництво і взаємодопомогу.

Засновниками спілок молодіжних та дитячих громадських організацій є молодіжні та дитячі громадські організації.

Молодіжні та дитячі громадські організації та їх спілки не можуть утворювати та вступати у виборчі блоки.

Молодіжні громадські організації можуть вступати у виборчі коаліції.

Чи оплачують молодіжні та дитячі громадські організації державну реєстрацію та реєстрацію їх символіки?

Молодіжні та дитячі громадські організації звільняються від сплати за державну реєстрацію та від збору за реєстрацію їх символіки.

Яким шляхом можна отримати офіційне визнання молодіжної (дитячої) громадської організації?

Легалізація (офіційне визнання) молодіжних (дитячих) громадських організацій здійснюється шляхом реєстрації або повідомлення про їх заснування.

Легалізація всеукраїнських та міжнародних молодіжних (дитячих) громадських організацій здійснюється Міністерством юстиції України; місцевих осередків цих організацій та місцевих громадських організацій — Головним управлінням юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, обласними, Київським та Севастопольським міськими, районними, районними в містах Києві та Севастополі управліннями юстиції, виконавчими комітетами сільських, селищних, міських Рад народних депутатів.

Які документи подаються для реєстрації молодіжної (дитячої) громадської організації?

Для реєстрації молодіжної (дитячої) громадської до реєструючого органу подається:

1. Заява, підписана не менш як трьома засновниками об'єднання громадян або їх уповноваженими представниками.
2. Статут (положення) в двох примірниках, який повинен містити:
 - а) назву громадської організації (відмінну від існуючих), її статус та юридичну адресу;
 - б) мету та завдання громадської організації;
 - в) умови і порядок прийому в члени, вибуття з організації;
 - г) права і обов'язки членів громадської організації;
 - д) порядок утворення і діяльність статутних органів об'єднання, місцевих осередків та їх повноваження;
 - е) джерела надходження і порядок вико-

ристання коштів та іншого майна об'єднання, порядок звітності, контролю, здійснення господарської та іншої комерційної діяльності, необхідної для виконання статутних завдань;

ж) порядок внесення змін і доповнень до статуту організації;

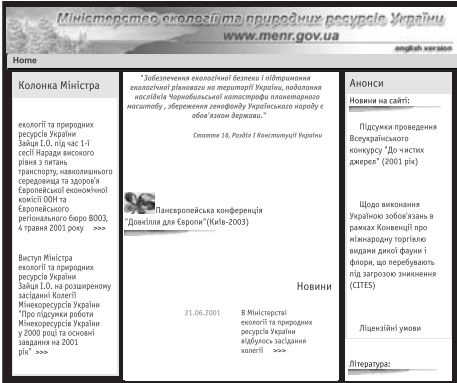
з) порядок припинення діяльності організації і вирішення майнових питань, пов'язаних з її ліквідацією.

У статуті можуть бути передбачені інші положення, що стосуються особливостей створення і діяльності громадської організації.

3. Протокол установчого з'їзду (конференції) або загальних зборів, які прийняли статут (положення);
 4. Відомості про склад керівництва центральних статутних органів (із зазначенням прізвища, імені, по-батькові, року народження, місця постійного проживання, посади (заняття), місця роботи);
 5. Дані про наявність місцевих осередків, підтверджені протоколами конференцій (зборів);
 6. Відомості про засновників громадської організації або спілок громадських організацій (для громадян — із зазначенням прізвища, імені, по-батькові, року народження, місця постійного проживання; для спілок молодіжних (дитячих) громадських організацій — назви цих організацій, місцезнаходження вищих статутних органів, додання копії документа про легалізацію, рішення центральних статутних органів громадських організацій їх вступ до спілки).
 7. Міжнародна громадська організація додатково подає документи, які підтверджують поширення її діяльності на території хоча б однієї іншої держави (довірності, зобов'язання, протоколи, документи про легалізацію тощо).
- Для легалізації молодіжної (дитячої) громадської організації шляхом повідомлення про її заснування до легалізуючого органу подається заява, підписана не менш як трьома засновниками громадської організації або її уповноваженими представниками.
- В заяві вказується прізвище, ім'я, по-батькові засновників громадської організації або їх уповноважених представників, рік народження, місце постійного проживання, назва організації і місцезнаходження центральних статутних органів, основна мета діяльності громадської організації. Підписи в заяві повинні бути завірені в установленому законом порядку. ■

WWW.PODROBNOSTI.COM.UA

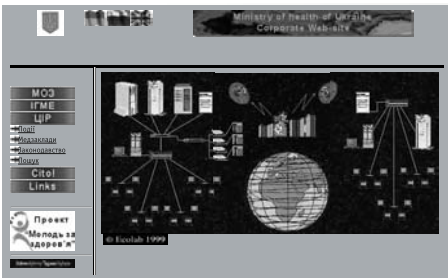
Подробности. Сайт служби новин відомої української телекомпанії "Інтер" часто вміщує інформацію про екологічні події України і світу. Особливо цікаві новини з України, оскільки наразі саме оперативної екологічної інформації по Україні у нас не вистачає. Одна вада сайту, а можливо й перевага заключається в тому, що текстові матеріали подані у тому ж вигляді, якими вони були в телевізійних новинах.

WWW.MENR.GOV.UA**Міністерство екології та природних ресурсів України.**

На сайті міністерства, який порівняно нещодавно з'явився в неті, ви зможете — цитую: "Ознайомитись зі станом довкілля та екологічними проблемами України", передивитись вже існуючу екологічну нормативну базу та ознайомитись з законами, які лишень розробляються. Також на сайті є інформація про усі держуправління міністерства по областях, деякі з яких мають досить непогану інформаційну базу по регіонах. Ще на сайті можна переглянути останні новини міністерства та анонси подій, які незабаром відбудуться, як то виставки-ярмарки та презентації, пов'язані з питаннями екології. На цьому ж веб-сайті ви зможете знайти інформацію про конференцію Міністрів навколишнього середовища Європи, яка відбудеться у Києві у 2003 році. А також, цей ресурс корисний, зокрема, лінками до веб-сторінок державних установ. Порада: коли будете шукати лінки, вони знаходяться на сторінці під гіперсилкою "Посилання".

WWW.HEALTH.GOV.UA**Міністерство охорони здоров'я України.**

Корпоративна веб-сторінка Міністерства охорони здоров'я — це сайт усіх установ пов'язаних з охороною здоров'я в Україні, такі як Інститут гігієни та медичної екології, Центр інформаційних ресурсів та, безпосередньо, Міністерство охорони здоров'я. Цей ресурс надає інформацію про історію та діяльність міністерства, структурні підрозділи та законодавство. На сторінці Інституту гігієни та медичної екології ви зможете прочитати про контроль за якістю лікарських засобів та про перевірку дійсності сертифікатів аналізу лікарських засобів. Сайт також пропонує — вперше в Україні — ONLINE-перевірку сертифікатів якості лікарських засобів на дійсність.

WWW.MNS.GOV.UA**Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.**

Веб-сторінка цього міністерства корисна, зокрема, власною оперативною інформацією про надзвичайні ситуації, які сталися за добу та їх прогноз на наступний місяць. Оскільки міністерство займається ще й питаннями Чорнобиля, тому на його сайті розміщено декілька потрібних інформаційних ресурсів про це відоме місце. Зокрема, саме тут ви зможете щоденно дізнаватися про радіаційну ситуацію в зоні відчуження та останні події на Чорнобильській станції. Декілька лінків дозволять вам передивитись кілька видань цього ж міністерства про Чорнобиль, такі як "Вісник Чорнобиля", "Чорнобильінтерформ". Крім того, сайт пропонує "Азбуку виживання" — своєрідний посібник для тих, хто не бажає заблукати в лісі чи отруїтись грибами.

**ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТИМЧАСОВОЇ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ
ОЧІКУВАНИХ ЗБИТКІВ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ
ПРИ ТРАНСПОРТУВАННІ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН ТА ВІДХОДІВ**

**НАКАЗ МІНІСТЕРСТВА ЕКОЛОГІЇ
ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ**

**від 15 травня 2001 року N 181
Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
1 червня 2001 р. за N 474/5665**

Відповідно до статей 41, 49 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, статті 43 Закону України “Про відходи”, Закону України “Про приєднання України до Базельської конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням”, статті 22 Закону України “Про перевезення небезпечних вантажів”, постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2000 року N 574 “Про призначення компетентного органу та виділеного центру для виконання цілей Базельської конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням” НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Тимчасову методику визначення очікуваних збитків від забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів (далі — Методика), що додається.
2. Департаменту екологічної безпеки (Є. Маторін):
 - 2.1. У 5-денний термін після затвердження подати цей наказ на державну реєстрацію до Мін'юсту.
 - 2.2. У місячний термін після державної реєстрації Методики в Мін'юсті направити копії Методики до територіальних органів Мінекоресурсів, інших установ і організацій, що належать до сфери управління міністерства та зацікавлених організацій для врахування в роботі.
 - 2.3. У другому кварталі 2002 року внести до Методики зміни щодо її удосконалення, виходячи з аналізу річних статистичних даних страхування відповідальності за завдання збитків при транспортуванні небезпечних речовин та відходів і реальних витрат, пов'язаних з ліквідацією наслідків забруднення довкілля.
3. Республіканському комітету АР Крим по екології та природних ресурсах, Державним управлінням екології та природних ресурсів в областях, містах Києві та Севастополі, Державним інспекціям охорони Чорного та Азовського морів:
 - 3.1. Прийняти цю Методику для врахування в роботі.
 - 3.2. Щоквартально, до 5-го числа наступного за звітним періодом місяця, надавати до Головної державної екологічної інспекції для узагальнення оперативну інформацію щодо фактичного аварійного забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів і оцінки реальних витрат, пов'язаних з ліквідацією наслідків цього забруднення.
4. Головній державній екологічній інспекції (П. Свирид) щоквартально, до 15-го числа наступного за звітним періодом місяця, надавати до Департаменту екологічної безпеки (Є. Маторін) узагальнену оперативну інформацію щодо фактичного аварійного забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин і відходів та реальних витрат, пов'язаних із ліквідацією наслідків забруднення, для врахування в роботі та внесення відповідних змін до цієї Методики.
5. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра — Головного державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища України М. Стеценка.

Міністр

І. Засць

ЗАТВЕРДЖЕНО наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 15 травня 2001 р. № 181

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 1 червня 2001 р. за N 474/5665

ТИМЧАСОВА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ОЧІКУВАНИХ ЗБИТКІВ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ ПРИ ТРАНСПОРТУВАННІ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН ТА ВІДХОДІВ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Тимчасова методика визначення очікуваних збитків від забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів (далі — Методика) розроблена на основі Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, Закону України “Про відходи”, Закону України “Про перевезення небезпечних вантажів”, Закону України “Про страхування”, Земельного кодексу України, Водного кодексу України, інших нормативно-правових актів України.

Методика визначає орієнтовні розрахунки розмірів відшкодування шкоди, завданої юридичними та фізичними особами при здійсненні ними діяльності з транспортування небезпечних речовин та відходів унаслідок аварійного забруднення природних ресурсів небезпечними речовинами та відходами, та застосування цих орієнтовних розрахунків при визначенні страхових сум, страхових тарифів при страхуванні відповідальності при транспортуванні небезпечних речовин та відходів при укладенні договорів страхування.

Ця Методика може бути використана для визначення розміру очікуваних збитків, що завдані суб'єктами підприємницької діяльності при перевезенні небезпечних речовин та відходів природним ресурсам, фізичним та юридичним особам унаслідок аварійного забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів.

2. ТЕРМІНИ І ВИЗНАЧЕННЯ

У цій Методиці наведені терміни застосовуються в такому значенні.

Небезпечний вантаж — речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, які внаслідок притаманних їм властивостей за наявності певних факторів можуть під час перевезення спричинити вибух, пожежу, пошидження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, а також призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин і які за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за результатами випробувань в установленому порядку залежно від ступеня їх впливу на довкілля або людину віднесено до одного з класів небезпечних речовин.

Небезпечні речовини — речовини, віднесені до таких класів: клас 2 — гази; клас 3 — легкозаймисті рідини; клас 4 — легкозаймисті тверді речовини; речовини, схильні до самозаймання; речовини, що виділяють легкозаймисті гази при стиканні з водою; клас 5 — речовини, що окиснюються; органічні пероксиди; клас 6.1 — токсичні речовини; клас 6.2 — інфекційні речовини; клас 8 — корозійні речовини; клас 9 — інші небезпечні речовини та вироби.

Суб'єкт перевезення небезпечних вантажів — підприємство, установа, організація або фізична особа, які відправляють, перевозять або одержують небезпечні вантажі (відправники, перевізники та одержувачі).

Аварійне забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів — це раптове, ненавмисне забруднення довкілля внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, за участю транспортного засобу, що здійснює перевезення, довільної розгерметизації ємкостей та/або товарної упаковки з небезпечною речовиною, довільного вибуху небезпечних речовин, самозаймання, аварійних ситуацій при вантажно-розвантажувальних роботах та ін., що виявилось в попаданні шкідливих речовин в атмосферу або воду, розповсюдженні твердих, рідких або газоподібних речовин на ґрунті чи в надрах або утворенні шумів, радіації, температурних змін, а також електромагнітному, світловому чи іншому фізичному, хімічному, біологічному негативному впливі, що перевищують установлений граничний рівень.

Період порушення земельного та водоохоронного законодавства — це період з моменту початку аварійного забруднення довкілля до моменту його припинення, підтверджених протоколом, актом або іншим документом, складеним компетентним органом.

Потерпілий (потерпіла особа) — юридична або фізична особа, якій заподіяно шкоди суб'єктом перевезення небезпечних вантажів унаслідок аварійного забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів.

Очікувані збитки — це збитки які потенційно можуть бути завдані фізичній чи юридичній особі, а також природним ресурсам небезпечним вантажем (небезпечними речовинами та відходами) під

час його (їх) перевезення у випадку виникнення непередбаченої небезпечної ситуації, наслідком якої є аварійне забруднення довкілля.

Страховання — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій).

Страховання відповідальності при перевезенні небезпечних речовин та відходів (небезпечних вантажів) — це вид страхових відносин щодо захисту майнових прав фізичних та юридичних осіб, що здійснюють діяльність з транспортування небезпечних речовин та відходів з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, а також довкіллю.

Страхова сума — це грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку.

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) — плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

Страховий тариф — ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРАХОВИХ СУМ, СТРАХОВИХ ТАРИФІВ ТА СТРАХОВИХ ПЛАТЕЖІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИ ТРАНСПОРТУВАННІ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН ТА ВІДХОДІВ

3.1. Страхова сума визначається на підставі статистичних даних про збитки, завдані внаслідок аварійного забруднення довкілля при транспортуванні небезпечних речовин та відходів за попередні роки, які можуть значно відрізнятись від збитків наступного року.

3.2. Страхова сума встановлюється в договорі страхування, за згодою сторін.

3.3. У разі заподіяння збитків на суму, що перевищує страхову суму, страховик відшкодовує кожній з потерпілих осіб суму, пропорційну обсягові збитків, завданих кожній третій особі в межах, установлених цією страховою сумою.

3.4. При визначенні страхової суми зі страхування відповідальності при транспортуванні небезпечних речовин та відходів використовуються статистичні дані за попередні роки про розміри збитків, завданих третім особам та довкіллю через аварійні забруднення довкілля.

3.5. Середня страхова сума визначається за формулою

$$СССi = \frac{P31i + P32i + \dots + P3ni}{n} Кс, \quad (1)$$

де $СССi$ — середня страхова сума для i -ї речовини (у залежності від класу небезпечності), грн.;

$P31i, P32i \dots P3ni$ — розміри збитків, завданих довкіллю та третім особам при забрудненні земельних ресурсів, атмосфери та водних ресурсів за попередні роки для i -ї речовини, грн.;

n — кількість років;

$Кс$ — коефіцієнт короткостроковості, який залежить від терміну перевезення вантажу та строку дії договору страхування.

3.6. Страхові платежі та страхові тарифи обчислюються за формулами (2), (3).

3.7. Страховий тариф дорівнює:

$$Ст = БСт Кн Кт Кк Кв Кс, \quad (2)$$

де $Ст$ — страховий тариф, %;

$БСт$ — базовий страховий тариф, що залежить від імовірності настання страхового випадку, %;

$Кн$ — коефіцієнт небезпечності, що залежить від класу небезпечності речовини чи відходів (табл. 1, 2);

$Кт$ — коефіцієнт, що залежить від виду транспортного засобу (табл. 3);

$Кк$ — коефіцієнт кількості небезпечної речовини (табл. 4);

Кв — коефіцієнт відстані транспортування (табл. 5);

Кс — коефіцієнт короткостроковості, який залежить від терміну перевезення вантажу та строку дії договору страхування (табл. 6).

Таблиця 1

Коефіцієнти небезпечності в залежності від класу небезпечності (Кн)

Клас небезпечності	Небезпечні речовини	Коефіцієнт
2	Гази	1,5
3	Легкозаймисті рідини	1,8
4	Легкозаймисті тверді речовини; речовини, схильні до самозаймання; речовини, що виділяють легкозаймисті гази при стиканні з водою	1,4
5	Речовини, що окиснюють органічні пероксиди	1,2
6.1	Токсичні речовини	2,5
6.2	Інфекційні речовини	3,0
8	Корозійні речовини	2,0
9	Інші небезпечні речовини та вироби	1,0

Таблиця 2

Коефіцієнти небезпечності для небезпечних відходів

Клас небезпечності	1	2	3	4
Коефіцієнт небезпечності (Кн)	3,0	2,5	2,0	1,5

Таблиця 3

Коефіцієнти, що залежать від виду транспортного засобу

Вид транспорту	Автомобільний	Залізничний	Морський/річковий	Авіаційний
Кт	1,2	1,0	1,1	0,8

Таблиця 4

Коефіцієнт кількості небезпечної речовини (Кк)

Кількість Вид транспорту	до 50 т	до 1000 т	до 10000 т	до 100000 т *
Автомобільний	1,15	1,40	1,65	1,8
Морський/річковий	1,12	1,30	1,45	1,6
Залізничний	1,10	1,20	1,30	1,4
Авіаційний	0,8	1,00	1,05	1,15

* Якщо кількість небезпечного вантажу більша за 100000 т, то коефіцієнти графі 5 множаться на 1,2.

Таблиця 5

Коефіцієнт відстані транспортування

Відстань перевезення	до 50 км	до 200 км	до 1000 км	більша за 1000 км
Кв	0,8	1	1,4	1,5

Таблиця 6

Коефіцієнти короткостроковості

Строк дії	15 днів	1 міс.	2 міс.	3 міс.	4 міс.	5 міс.	6 міс.	7 міс.	8 міс.	9 міс.	10 міс.	11 міс.	12 міс.
Кс	0,20	0,25	0,35	0,40	0,50	0,60	0,70	0,75	0,80	0,85	0,90	0,95	1

3.8. Страховий платіж визначається за формулою

$$\text{СП} = \text{Ст} \text{ СС}, \quad (3)$$

де **Ст** — страховий тариф, порядок розрахунку якого визначено формулою (2), %;
СС — страхова сума, яка визначається за згодою сторін при укладенні договорів страхування відповідно до підпунктів 3.3 — 3.4, грн.

3.9. Визначення розміру збитків, завданих довкіллю та третім особам, за допомогою якого визначається середня страхова сума (формула (1)), здійснюється на підставі визначення розміру збитків від аварійного забруднення земельних ресурсів, атмосфери та водних ресурсів при транспортуванні небезпечних речовин та відходів.

4. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ЗБИТКІВ ВІД АВАРІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПРИ ТРАНСПОРТУВАННІ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН І ВІДХОДІВ*

4.1. Землі вважаються забрудненими, якщо в їх складі виявлені кількісні або якісні зміни, що сталися внаслідок аварійного забруднення при транспортуванні небезпечних речовин та відходів, що можуть бути зумовлені не тільки появою в зоні аерації нових речовин, яких раніше не було, а й збільшенням вмісту речовин, що характерні для складу незабрудненого ґрунту.

4.2. Обсяг забруднення земельних ресурсів визначається у кожному випадку окремо, що зумовлено різноманітністю небезпечних речовин та відходів, що транспортуються, геоморфологічних, геологічних та гідрологічних умов.

4.3. Залежно від кількості забруднювальної речовини, яка проникла в певний шар землі чи забруднила її поверхню, визначаються площа, глибина проникнення та обсяги забруднення.

4.4. Розмір збитків обчислюється на підставі матеріалів компетентних органів, що підтверджують факт забруднення земельних ресурсів.

4.5. Основою розрахунків розміру збитків від забруднення земельних ресурсів є грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення, яка на підставі Закону "Про плату за землю" визначається та уточнюється Держкомземом України. Вона є нормативною базою для визначення розміру збитків від забруднення земель іншого призначення (незалежно від форм власності) до визначення грошової оцінки земель усіх категорій.

4.6. Грошова оцінка одного гектара несільськогосподарських угідь (яри, піски, кам'яністі місця тощо) прирівнюється до половини грошової оцінки одного гектара пасовищ у зоні розташування.

4.7. Одиницею для розрахунків розміру збитків є шар землі в 0,2 м (орний шар), тобто об'єм орного шару ґрунту 2000 м³ на одному гектарі поверхні землі.

4.8. Витрати для здійснення заходів щодо зниження чи ліквідації забруднення земельних ресурсів збільшуються залежно від глибини міграції забруднювальної речовини у співвідношенні 10:3 (тобто при збільшенні глибини в 10 разів витрати для ліквідації забруднення збільшуються в 3 рази).

4.9. Розмір збитків **РЗі** визначається за формулою

$$\text{РЗі} = \text{А} \text{ Гд} \text{ Кз} \text{ Кн} \text{ Шерз}, \quad (4),$$

де **А** — питомі витрати на ліквідацію наслідків забруднення земельної ділянки, які визначаються як 0,5;

Гд — грошова оцінка земельної ділянки до забруднення, грн. (формула (5));

Кз — коефіцієнт, що характеризує вміст забруднювальної речовини (м³) в об'ємі забрудненої землі (м³) залежно від глибини міграції;

Кн — коефіцієнт небезпечності для речовини чи відходу (табл. 1, 2);

Шерз — показник шкали еколого-господарського значення земель (табл. 7).

4.10. Грошова оцінка земельної ділянки до забруднення **Гд** визначається за формулою

$$\text{Гд} = \sum (\text{Пагр} \text{ Гагр}), \quad (5),$$

* Відповідно до Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, затвердженої наказом Мінекобезпеки від 27.10.97 № 171 (zareєстровано в Мін'юсті 05.05.98 за № 285/2725).

де **Пагр*** — площа агровиробничої групи ґрунтів (м²);

Гагр — грошова оцінка 1 м² агровиробничої групи ґрунтів (грн./м²), яка визначається за формулою

$$\text{Гагр} = \frac{\text{Гу Багр}}{\text{Бу}}, \quad (6)$$

де **Гу*** — грошова оцінка 1 м² відповідних угідь сільськогосподарського підприємства (грн./м²);

Багр* — бал бонітету агровиробничої групи ґрунтів земельної ділянки;

Бу* — бал бонітету 1 га відповідних угідь сільськогосподарського підприємства.

У населених пунктах, грошова оцінка яких не проведена, значення грошової оцінки земельної ділянки (Гд) визначається величиною грошової оцінки відповідного сільськогосподарського угіддя по адміністративному району.

4.11. Коефіцієнт забруднення землі **Кз** визначається за формулою (7)
(при **Кз < 1** він не враховується).

$$\text{Кз} = \frac{\text{Озр}}{\text{Тз Пд Іп}}, \quad (7)$$

де **Озр** — об'єм забруднювальної речовини (м³);

Тз — товща земельного шару, що є розмірною одиницею для розрахунку витрат на ліквідацію забруднення залежно від глибини міграції і дорівнює 0,2 м (орний шар);

Пд — площа забрудненої земельної ділянки (м²);

Іп — індекс поправки до витрат на ліквідацію забруднення залежно від глибини міграції забруднювальної речовини (табл. 8).

Таблиця 7 **Шкала еколого-господарського значення земель (Шегз)**

№ з/п	Землі та угіддя	Коефіцієнт
1	Землі зон санітарної охорони водозаборів, прибережної захисної смуги вздовж річок та навколо водойм	5,0
2	Землі оздоровчого та рекреаційного призначення	4,5
3	Землі природоохоронного та історико-культурного призначення	4,0
4	Землі прибережних захисних смуг уздовж морів	3,5
5	Землі сільських населених пунктів та селищ міського типу	3,0
6	Землі сільськогосподарського призначення	1,0
7	Землі під житловою та громадською забудовою міст	0,8
8	Болота	0,5
9	Землі лісового фонду	0,3
10	Землі промисловості, транспорту, зв'язку і оборони	0,2

Таблиця 8 **Індекс поправки на глибину міграції (Іп)**

Глибина міграції, м	Іп	Глибина міграції, м	Іп
0 — 0,2	0,100	0 — 1,2	0,049
0 — 0,4	0,082	0 — 1,4	0,044
0 — 0,6	0,070	0 — 1,6	0,040
0 — 0,8	0,060	0 — 1,8	0,037
0 — 1,0	0,054	0 — 2,0	0,033

* Матеріали грошової оцінки земель щодо конкретних власників (землекористувачів) за даними земельного кадастру районного відділу земельних ресурсів.

5. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ЗБИТКІВ ВІД АВАРІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРИ ПРИ ТРАНСПОРТУВАННІ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН ТА ВІДХОДІВ

5.1. Розмір компенсації збитків за викид однієї тонни забруднювальної речовини в атмосферне повітря визначається на основі розміру мінімальної заробітної плати, встановленої в даний період, з урахуванням регулювальних коефіцієнтів і показника відносної небезпечності кожної забруднювальної речовини.

5.2. Визначення наднормативних викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря

5.2.1. Наднормативними викидами забруднювальних речовин в атмосферне повітря вважаються викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря внаслідок аварійного забруднення атмосфери при транспортуванні небезпечних речовин та відходів.

5.2.2. Для визначення наднормативних викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря використовуються результати безпосередніх вимірів (інструментальні, інструментально-лабораторні, індикаторні (далі — інструментальні методи)) відповідних компетентних органів.

5.3. Розрахунок наднормативних викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря при транспортуванні небезпечних речовин та відходів

5.3.1. Розрахунки наднормативних викидів (M_i) у тоннах здійснюються шляхом визначення різниці між фактичними і дозволеними потужностями викидів, з урахуванням часу викиду в атмосферу небезпечної речовини.

5.3.2. Розрахунок виконується за формулою

$$M_i = 0,0036 (V_i C_i - M_{qi}) T, \quad (8)$$

де V_i — об'ємна витрата газопилового потоку на виході з джерела, m^3/c ;

C_i — середня концентрація i -ї забруднювальної речовини (із серії відібраних проб), $г/м^3$, розрахована як середня арифметична;

M_{qi} — потужність дозволеного викиду i -ї забруднювальної речовини у даному джерелі, $г/с$, установлена дозволом на викид;

T — тривалість викидання в атмосферу небезпечної речовини, годин.

5.3.3. Тривалість викидання в атмосферу небезпечної речовини визначається з моменту виявлення порушення до моменту його усунення, підтверджених компетентними органами.

5.3.4. Розрахунки потужності викидів забруднювальних речовин у джерелах або речовинах, які не мають дозволу на викид, ведуться на основі потужності фактичного викиду, визначеної інструментальними вимірами. При цьому час роботи джерела в режимі наднормативного викиду визначається з моменту виявлення викиду до моменту його усунення.

5.3.5. Розрахунки потужності наднормативних викидів здійснюються розрахунковим методом на основі матеріальних балансів, даних технологічних регламентів та ін.

5.4. Розрахунок розмірів відшкодування збитків за наднормативні викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря при транспортуванні небезпечних речовин та відходів.

5.4.1. Розрахунок ведеться на основі розміру мінімальної заробітної плати з урахуванням обсягів наднормативних викидів і регулювальних коефіцієнтів.

5.4.2. Розмір збитків визначається за формулою

$$P_{3i} = M_i \times 1,1П \times I_i \times A_i \times K_t \times K_{zi} \times K_n, \quad (9)$$

де P_{3i} — розмір збитків, грн.;

M_i — маса i -ї забруднювальної речовини, що викинута в атмосферне повітря наднормативно, т;

1,1П — базова ставка компенсації збитків у частках мінімальної заробітної плати (П) за одну тону умовної забруднювальної речовини на момент перевірки, грн./т;

I_i — індекс інфляції на дату забруднення, за даними Держкомстату;

A_i — безрозмірний показник відносної небезпечності i -ї забруднювальної речовини;

K_t — коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості;

K_{zi} — коефіцієнт, що залежить від рівня забруднення атмосферного повітря населеного пункту i -ю забруднювальною речовиною;

K_n — коефіцієнт небезпечності для речовини чи відходу (табл. 1, 2).

5.4.3. Безрозмірний показник відносної небезпечності і-ї забруднювальної речовини A_i визначається за формулою

$$A_i = \frac{1}{ГДК_i}, \quad (10),$$

де **ГДК_i** — середньодобова граничнодопустима концентрація або орієнтовно безпечний рівень впливу (ОБРВ) і-ї забруднювальної речовини, мг/м³.

5.4.4. Для речовин з ГДК більше одиниці в чисельнику вводиться поправковий коефіцієнт 10.

5.4.5. Для речовин, для яких відсутня величина середньодобової граничнодопустимої концентрації, при визначенні показника відносної небезпечності береться величина максимальної разової ГДК забруднювальної речовини в атмосферному повітрі.

5.4.6. Для речовин, для яких відсутні величини ГДК і ОБРВ, показник відносної небезпечності A_i дорівнює 500.

5.4.7. Коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості (К_т), залежить від чисельності жителів населеного пункту, його народногосподарського значення і розраховується за формулою

$$K_t = K_{нас} K_f, \quad (11)$$

де **К_{нас}** — коефіцієнт, що залежить від чисельності жителів населеного пункту і визначається за табл. 9;

К_ф — коефіцієнт, що враховує народногосподарське значення населеного пункту і визначається за табл. 10.

Таблиця 9

Чисельність населення, тис.чол.	К _{нас}
до 100	1,00
100,1 — 250	1,20
250,1 — 500	1,35
500,1 — 1000	1,55
більше 1000	1,80

Таблиця 10

Тип населеного пункту	К _ф
I. Організаційно-господарські та культурно-побутові центри місцевого значення з перевагою аграрно-промислових функцій (районні центри, міста, селища районного підпорядкування) та села	1,00
II. Багатофункціональні центри, центри з перевагою промислових і транспортних функцій (обласні центри, міста обласного підпорядкування, великі промислові та транспортні вузли)	1,25
III. Центри з перевагою рекреаційних функцій*	1,65

5.4.8. Коефіцієнт, що залежить від рівня забруднення атмосферного повітря населеного пункту і-ю забруднювальною речовиною (К_{zi}), визначається за формулою

$$K_{zi} = \frac{q}{ГДК_{ci}}, \quad (12),$$

де **q** — середньорічна концентрація і-ї забруднювальної речовини за даними прямих інструментальних вимірів на стаціонарних постах за попередній рік, мг/м³;

ГДК_{ci} — середньодобова граничнодопустима концентрація і-ї забруднювальної речовини, мг/м³.

5.4.9. Якщо в даному населеному пункті інструментальні виміри концентрації даної забруднювальної речовини не виконуються, а також якщо рівні забруднення атмосферного повітря населеного пункту і-ю забруднювальною речовиною не перевищують ГДК, то значення коефіцієнта K_{zi} дорівнює одиниці.

* Якщо населений пункт одночасно має промислове та рекреаційне значення, то застосовується коефіцієнт K_f — 1,65.

6. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ЗБИТКІВ ВІД АВАРІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ПРИ ТРАНСПОРТУВАННІ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН ТА ВІДХОДІВ

6.1. Відповідальність юридичних та фізичних осіб настає внаслідок порушення ними встановлених умов водокористування, а саме:

- аварійних скидів у морські та поверхневі води;
- скидів шкідливих речовин, що призвели до забруднення підземних вод як безпосередньо, так і внаслідок забруднення поверхні землі та зони аерації ґрунтів.

6.2. Розрахунок розміру збитків, завданих унаслідок забруднення небезпечних речовин та відходів при транспортуванні

6.2.1. Розрахунок об'ємів та концентрацій забруднювальних речовин.

6.2.1.1. З моменту встановлення факту скиду до повного його припинення проби відбираються не менше трьох разів з метою одержання реальної характеристики зворотних вод протягом всього періоду скидання.

6.2.1.2. Допускається одноразовий відбір проб при скиді забруднювальних речовин із суден, плавзасобів, морських надводних та підводних споруд, берегових та інших об'єктів та транспортних засобів при короткочасному (не більше 12 годин) періоді скидання.

6.2.1.3. Середня концентрація забруднювальних речовин у воді за період аварійного забруднення водних ресурсів визначається з усієї сукупності відібраних і проаналізованих проб води і розраховується за формулою

$$C_{ср} = \frac{C_1 + C_2 + \dots + C_n}{n}, \quad (13),$$

де **C_{ср}** — середня концентрація, приймається як розрахункова при визначенні збитків, г/м³;
C₁, C₂, ..., C_n — концентрації забруднювальних речовин у відібраних пробах за період порушення водоохоронного законодавства, г/м³;
n — кількість відібраних проб.

6.3. Розрахунок величини збитків від аварійного забруднення водних ресурсів при транспортуванні небезпечних речовин та відходів

6.3.1. Розмір збитків від аварійного забруднення водних ресурсів при транспортуванні небезпечних речовин та відходів визначаються формулою

$$PЗі = M_i \times 0,003 A_i \text{ n li} \& K_n, \quad (14),$$

де **M_i** — маса і-ї скинутої забруднювальної речовини, т;
0,003 — базова ставка відшкодування збитків у частках мінімальної заробітної плати МЗП/т (розрахована як середня вартість знешкодження різних забруднювальних речовин у частках мінімальної заробітної плати за одиницю маси речовини);
A_i — показник відносної небезпечності речовини, визначається із співвідношення 1/Сгдк, де Сгдк — граничнодопустима концентрація цієї речовини згідно із СанПІН № 4630-88 або узагальненим переліком ГДК шкідливих речовин для води рибогосподарських водойм. У разі скиду речовин, для яких не встановлені рівні ГДК або орієнтовно безпечні рівні впливу (ОБРВ), показник відносної небезпечності дорівнює 100, а при ГДК — “відсутність” — 100000. Для завислих речовин показник відносної небезпечності дорівнює 0,3;
n — величина мінімальної заробітної плати, грн.;

li — індекс інфляції на дату забруднення за даними Держкомстату;

& — коефіцієнт, що враховує категорію водного об'єкта (табл. 11);

K_n — коефіцієнт небезпечності для речовини чи відходу (табл. 1, 2).

Таблиця 11 **Значення коефіцієнтів, що враховують категорію водного об'єкта (&)**

Категорія водного об'єкта	&
Морські та поверхневі водні об'єкти комунально-побутового водокористування	1,0
Поверхневі водні об'єкти господарсько-питного водокористування	1,4
Поверхневі та морські водні об'єкти рибогосподарського водокористування:	
II категорії	1,6
I категорії	2,0

Заступник начальника Департаменту екологічної безпеки
А. БОРУСЕВИЧ

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

ПРО ЗАХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШИРОКОГО ДОСТУПУ ДО ЦЬОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

З метою розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу громадян до цієї мережі, ефективного використання її можливостей для розвитку вітчизняної науки, освіти, культури, підприємницької діяльності, зміцнення міжнародних зв'язків, належного інформаційного забезпечення здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень, повнішого задоволення потреб міжнародного співтовариства в об'єктивній, комплексній інформації щодо різних сфер суспільного життя в Україні, а також вирішення інших завдань, визначених в Посланні Президента України до Верховної Ради України "Україна: поступ у XXI сторіччя. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000 — 2004 роки", постановляю:

1. Установити, що розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет (далі — мережа Інтернет), забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів державної політики в сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію, побудови відкритого демократичного суспільства, розвитку підприємництва.

У зв'язку з цим основними завданнями щодо розвитку національної складової мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні визначити:

- створення у найкоротші строки належних економічних, правових, технічних та інших умов для забезпечення широкого доступу громадян, навчальних закладів, наукових та інших установ і організацій усіх форм власності, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємницької діяльності до мережі Інтернет;
- розширення і вдосконалення подання у мережі Інтернет об'єктивної політичної,

економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної та іншої інформації про Україну, зокрема тієї, що формується в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, навчальних закладах, наукових установах та організаціях, архівах, а також бібліотеках, музеях, інших закладах культури, розширення можливостей для доступу в установленому порядку до інших національних інформаційних ресурсів, постійне вдосконалення способів подання такої інформації;

- забезпечення конституційних прав людини і громадянина на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань;
- забезпечення державної підтримки розвитку інфраструктури надання інформаційних послуг через мережу Інтернет; створення умов для розвитку підприємницької діяльності та конкуренції у галузі використання каналів електронного зв'язку, створення можливостей для задоволення на пільгових умовах потреб у зазначених послугах навчальних закладів, наукових установ та організацій, громадських організацій, а також бібліотек, музеїв, інших закладів культури, закладів охорони здоров'я, включаючи розташованих у сільській місцевості;
- розвиток та впровадження сучасних комп'ютерних інформаційних технологій у системі державного управління, фінансовій сфері, підприємницькій діяльності, освіті, наданні медичної та правової допомоги та інших сферах;
- вирішення завдань щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства;
- вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення

та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів всіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів.

2. Державному комітету зв'язку та інформатизації України, Міністерству освіти і науки України та Державному комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України із залученням інших центральних органів виконавчої влади, а також Національної академії наук України, провідних вчених та фахівців, представників відповідних суб'єктів підприємницької діяльності, виходячи із завдань, визначених статтею 1 цього Указу, розробити протягом шести місяців проект державної програми розвитку мережі Інтернет в Україні для включення її як складової частини Національної програми інформатизації.

3. Кабінету Міністрів України забезпечити:

- 1) поетапне відповідно до затвердженої в установленому порядку державної програми розвитку мережі Інтернет в Україні завершення підключення до цієї мережі наукових установ та організацій, навчальних закладів, архівів, бібліотек, музеїв та інших закладів культури, включаючи розташовані у сільській місцевості;
- 2) розвиток освітніх та навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій;
- 3) створення правових, організаційних, технічних та інших умов для здійснення підприємницької діяльності з використанням мережі Інтернет;
- 4) підвищення ефективності системи підготовки фахівців з інформаційних технологій, удосконалення відповідних нормативів, навчальних програм та планів, а також вжиття додаткових заходів для формування у населення знань, умінь і навичок, необхідних для користування мережею Інтернет;
- 5) встановлення до кінця 2000 року порядку оприлюднення інформації про діяльність органів державної влади України та завершення створення Веб-сторінок центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, а також провідними науковими установами та навчальними закладами;

- 6) подання інформації на Веб-сторінках, зазначених у пункті 5 цієї статті, державною, англійською та іншими мовами;

- 7) створення національного реєстру українських інформаційних ресурсів, підключених до мережі Інтернет;

- 8) підготовку та подання у шестимісячний строк до Верховної Ради України відповідних законопроектів з питань:

– особливостей діяльності засобів масової інформації, створення, одержання, використання, поширення та зберігання інформації, забезпечення охорони інтелектуальної власності та авторського права у мережі Інтернет;

– вчинення цивільно-правових угод з використанням електронного документообігу та електронного цифрового підпису;

– встановлення відповідальності за поширення через мережу Інтернет інформації, розповсюдження чи обнародування якої заборонено відповідно до законодавства, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів, порушення встановленого порядку доступу до інформаційних ресурсів усіх форм власності;

- 9) передбачати під час уточнення Державного бюджету на 2000 рік та формування проектів Державного бюджету України на наступні роки кошти, необхідні для фінансування заходів, передбачених цим Указом.

4. Міністерству закордонних справ України, Міністерству економіки України із залученням інших центральних органів виконавчої влади:

– опрацювати питання щодо вступу України до відповідних міжнародних організацій, що займаються питаннями розвитку телекомунікаційних систем, захисту прав на інформацію, протидії поширення інформації, яка завдає шкоду людині і громадянину, суспільству і державі, та внести в установленому порядку відповідні пропозиції;

– сприяти залученню коштів міжнародної технічної допомоги, використанню можливостей міжнародних програм для розвитку в Україні мережі Інтернет.

5. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям надавати всебічне сприяння підприємствам, установам та організаціям у вирішенні завдань розвитку мережі Інтернет в Україні.

Президент України **Л. КУЧМА**
м. Київ, 31 липня 2000 року

Урядовий кур'єр, 2000, № 143 (08.08.2000)

Офіційний вісник України, 2000, № 31 (18. 08. 2000), с. 1300

№ 928/2000

Пропонуємо до вашої уваги перелік основних законодавчих актів з питань охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, а також окремих законів з питань участі громадськості та містобудівельної діяльності, що найчастіше використовуються в нашій діяльності.*

Будь-які з цих законів, або інші нормативні акти України із зазначених питань ми можемо надіслати вам в електронному варіанті.

1. Кодекс земельний, від 1990.12.18, № 561-XII **“Земельний кодекс України”**
2. Закон України, від 1991.02.27, № 791а-XII **“Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи”**
3. Закон України, від 1991.06.25, № 1264-XII **“Про охорону навколишнього природного середовища”**
4. Закон України, від 1991. 07. 03, № 1286-XII **“Про всеукраїнський та місцеві референдуми”**
5. Закон України, від 1992.06.16, № 2456-XII **“Про природно-заповідний фонд України”**
6. Закон України, від 1992.10.02, № 2657-XII **“Про інформацію”**
7. Закон України, від 1992.10.16, № 2707-XII **“Про охорону атмосферного повітря”**
8. Закон України, від 1992.11.16, № 2780-XII **“Про основи містобудування”**
9. Закон України, від 1993.03.03, № 3041-XII **“Про тваринний світ”**
10. Кодекс лісовий, від 1994.01.21, № 3852-XII **“Лісовий кодекс України”**
11. Закон України, від 1994.02.24, № 4004-XII **“Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”**
12. Кодекс про надра, від 1994.07.27, №132/94-ВР **“Кодекс України про надра”**
13. Закон України, від 1994.10.14, №208/94-ВР **“Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування”**
14. Закон України, від 1995.02.08, № 39/95-ВР **“Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку”**
15. Закон України, від 1995.02.09, № 45/95-ВР **“Про екологічну експертизу”**
16. Кодекс водний, від 1995.06.06, № 213/95-ВР **“Водний кодекс України”**
17. Закон України, від 1995.06.30, № 255/95-ВР **“Про поводження з радіоактивними відходами”**
18. Закон України, від 1996.10.02, № 393/96-ВР **“Про звернення громадян”**
19. Закон України, від 1998.01.14, № 15/98-ВР **“Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань”**
20. Закон України, від 1998.03.05, № 187/98-ВР **“Про відходи”**
21. Закон України, від 1999.04.09, № 591-XIV **“Про рослинний світ”**
22. Закон України, від 1999.10.06, № 1127-XIV **“Гірничий Закон України України”**
23. Закон України, від 2000.01.11, № 1370-XIV **“Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії”**
24. Закон України, від 2000.01.14, № 1393-XIV **“Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції”**
25. Закон України, від 2000.02.10, № 1436-III **“Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону”**
26. Закон України, від 2000.04.06, № 1644-III **“Про перевезення небезпечних вантажів”**
27. Закон України, від 2000.04.20, № 1699-III **“Про планування і забудову територій”**
28. Закон України, від 2000.06.08, № 1809-III **“Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру”**
29. Закон України, від 2000.07.13, № 1908-III **“Про зону надзвичайної екологічної ситуації”**
30. Закон України, від 2000.09.14, № 1947-III **“Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами”**
31. Закон України, від 2000.09.21, № 1989-III **“Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 — 2015 роки”**
32. Закон України, від 2000.10.19, № 2064-III **“Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання”**
33. Закон України, від 2001.01.18, № 2245-III **“Про об'єкти підвищеної небезпеки”**

* Перелік подано у хронологічному порядку

Продовжуємо знайомити вас з цікавими екологічними та правовими виданнями з нашої бібліотеки

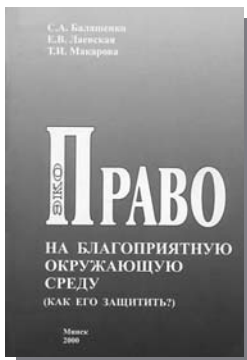

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО. Особлива частина. Підручник / За ред. акад. АПрН України В. Андрейцева — К. : “Істина”, 2001 — 543 с.

Повний академічний курс для студентів юридичних вузів та факультетів, розроблений на юридичному факультеті Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Підручник побудований відповідно до концептуальних засад викладання екологічного права і спрямований на висвітлення положень трьох основних частин екологічного права: права екологічної безпеки, природоохоронного і природоресурсного права та відповідає системі екологічного законодавства, що розвивається в Україні, тенденціям міжнародного та, зокрема, європейського екологічного права.

Підручник розраховано на студентів, аспірантів, докторантів, наукових та науково-педагогічних працівників вищих юридичних закладів та факультетів університетів, академій тощо. *(Мова українська)*

ПРАВО НА БЛАГОПРИЯТНУЮ ОКРУЖАЮЩОЮ СРЕДУ (КАК ЕГО ЗАЩИТИТЬ?) С. Балашенко, Е. Лаевська, Т. Макарова — Минск: “Екоправо”, 2000. — 173 с.

Практичний посібник для громадян та громадських об'єднань. В посібнику розглядаються питання захисту прав громадян на сприятливе довкілля в Білорусі та надаються практичні поради. Книга має додатки, які включають витяги з нормативних правових актів Республіки Білорусь, що регулюють дані відносини та зразки процесуальних документів. Посібник призначений для громадян та громадських організацій, які цікавляться питаннями юридичного захисту екологічних прав. *(Мова російська)*

ПРОСВІТНИЦЬКА СЕРІЯ “ЕКОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я” — К.: НІЦ “Екологія. Жінка. Світ”, 2001.

Науково-інформаційний центр “Екологія. Жінка. Світ” за підтримки Посольства Королівства Нідерландів видало Просвітницьку серію “Екологія і здоров'я”. Дана серія присвячена “Екології і раку”. В ній йдеться про такі чинники, що зумовлюють захворювання на рак, як нітрозосполуки та їх попередники, поліциклічні ароматичні вуглеводи, сонячне випромінювання, мінеральні волокна, електромагнітні поля та радон. У цих брошурах розглядається природа цих явищ, їх виникнення та вплив на здоров'я людини. Також, наприкінці брошур є перелік законодавства, що регулює право на отримання екологічної інформації та глосарій термінів, які використовуються в тій чи іншій брошурі. *(Мова українська)*

КОРОЛИ И КАПУСТА: ЧТО ОНИ НИКОГДА НЕ РАССКАЖУТ О ГЕННОЙ ИНЖЕНЕРИИ. — М., 2000 — 84с.

Книга популярно й часом саркастично розповідає про генну інженерію. Це, мабуть, перша в СНД збірка аналітичних матеріалів про генетично модифіковані організми (ГМО), які, нещодавно залишивши лабораторії, перетворилися на яблуко розбрату для вчених, аграріїв, лікарів, політиків та громадських активістів. Видана книга частково є переказом російською мовою брошури “Cabbages and Kings” відомої європейської екологічної мережі ASEED. Проте, завдяки всюдисущим біотехнологічним компаніям, “Королі й капуста” звучить актуально й в російськомовному варіанті. Упорядники видання, журналісти Соціально-екологічного Союзу включили до нього інформацію про пов’язані з ГМО проблеми в Росії, Україні, Грузії. Книга може бути корисною для аналітиків, що беруть участь в правозахисному та природоохоронному рухах, міністерських експертів, журналістів, активістів неурядових організацій, вчених, що готові вивчати не лише результати лабораторних випробувань. *(Мова російська)*

ПОЧЕМУ МИРУ НУЖЕН НАДЕЖНЫЙ ПРОТОКОЛ ПО БИОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. КАРТОФЕЛЬ МОНСАНТО СВОБОДНО РАСПРОСТРАНЯЕТСЯ ПО УКРАИНЕ. — К.: “Зелене досьє”, 2000 — 32с.

Видання видане Благодійним інформаційно-видавничим центром “Зелене досьє” і присвячено проблемі ГМО саме в Україні. Воно стосується не всіх ГМ продуктів, а наразі лише такого важливого для нас продукту, як картопля. Зокрема, в цьому виданні зібрана інформація про проект сім’яної картоплі та його основних учасників, про ситуацію з ГМ продукцією в Україні сьогодні та про історію появи Vt картоплі в нашій країні. Видання також містить декілька додатків про потенційний негативний вплив розповсюдження Vt картоплі в Україні та додаток до Контракту на зберігання насіння картоплі “Новий лист”. *(Мова російська)*

ДРАМА НА КУХОННОМ СТОЛЕ ИЛИ ПОПУЛЯРНО О ГЕННОЙ ИНЖЕНЕРИИ — К.: “Зелене досьє”, 2000 — 36 с.

Екологічний інформаційно-видавничий центр “Зелене досьє” видав путівник по генній інженерії. Це коротка розповідь про нову технологію, яка вже стала невід’ємним складником харчування та життя людей в країнах Заходу, а зараз готується “осісти” і в країнах СНД. Базуючись на інформації західних вчених та експертів в галузі захисту прав людини та природи, журналісти “Зеленого досьє” зібрали у виданні базову інформацію про технології “маніпуляції генами” і пов’язаним з нею ризиком для природи та людини. Наприкінці видання вміщені корисні Інтернет-лінки, де ви зможете знайти інформацію по генній інженерії та список харчових продуктів з ГМ-складовими. *(Мова російська)*

Шановні читачі!
Вищезгадані книги, присвячені ГМ продукції, ви можете знайти в Благодійному інформаційно-видавничому центрі “Зелене досьє” за адресою:
а/с 201, Київ-25, 01025, Україна,
Тел. /Факс: (380 44) 476 8428
E-mail: ecoweek@akcесс.kiev.ua

АНКЕТА ЧИТАЧА

Шановні читачі Вісника Екологічної Адвокатури, під час останньої розсилки нашого видання багато примірників повернулося через те, що багато адресатів або вибуло, або змінило адреси. Тому, ми просимо Вас заповнити дану Анкету, для того, щоби, по-перше, наше видання змогло все-таки дістатися до свого читача, а також, щоби ми могли врахувати Ваші інтереси при виданні наступних номерів. Заздалегідь вдячні за Ваші зауваження та побажання.

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. Назва організації (установи) _____
3. Сфера (напрямки) діяльності _____
4. Адреса _____
5. Телефон _____
6. Факс _____
7. Ел. пошта _____
8. Чи отримували Ви попередні номери нашого Вісника? (якщо ні, то одразу відповідайте на питання №13) _____
9. Який з матеріалів був найцікавіший? _____
10. Які матеріали були для Вас найбільш корисними? _____
11. Які матеріали Вам не сподобалися? _____
12. Яку ще інформацію, на Вашу думку, було б доцільно включити у Вісник? _____
13. Чи цікавить Вас інформація про законодавство та практику інших країн та яка? _____
14. Чи були би Ви або Ваша організація зацікавлені в розміщенні прикладів з Вашої еколого-правової практики? _____
15. Інші побажання та зауваження _____

Якщо Ви маєте інформацію про факти порушення екологічного законодавства та екологічних прав громадян, а також будь-які еколого-правові питання, для вирішення яких необхідна наша допомога, просимо повідомляти, а ми докладемо всіх зусиль, щоби допомогти.